

Barn på krisesenter

*Tiltakspakken "Hjelp, pappa slår!" som et hjelpemiddel for
voldsutsatte barn.*

Siv June Øverli & Ingvild Østevik

Masteroppgave i spesialpedagogikk ved Det utdanningsvitenskapelige
fakultet, Institutt for spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2010

Sammendrag av oppgaven: Barn på krisesenter

Boken ”Hjelp, pappa slår!” som hjelpemiddel for voldsutsatte barn.

Bakgrunn for oppgaven

Mange kvinner som flytter til et krisesenter har med seg barn. Disse barna kan selv ha vært utsatt for vold eller vært vitne til vold mot mor. Hvilket tilbud krisesentrene har til barna som flytter dit varierer og mange barn etterlyser informasjon (Øverlien, Jacobsen & Evang, 2009). Raundalen og Schultz (2008) har utarbeidet en tiltakspakke som består av boken: ”Hjelp, pappa slår!” med en tilhørende samtaleguide som er beregnet på denne gruppen barn.

Boken ”Hjelp, pappa slår!”

”Hjelp, pappa slår!” omhandler Eivind (11) og Yngvild (5) som opplever at faren slår moren deres. Med hjelp fra familievernkontoret flytter de til et krisesenter. Underveis i boken får barna forklaringer på en rekke temaer; hva et krisesenter er, hvorfor noen voksne velger å benytte seg av vold, hvem de kan snakke med hvis de blir utsatt for vold og lignende (Raundalen & Schultz, 2008).

Teori

Raundalen og Schultz er inspirert av Antonovskys teorier om hvilke faktorer som er gjeldende for at et menneske har en god psykisk helse selv etter at det har gjennomlevd store utfordringer og traumer. Antonovsky (1987) hevder at en opplevelse av sammenheng mellom seg selv og sin tilværelse (sense of coherence) er felles for mennesker som klarer seg bra tross store belastninger. Opplevelse av sammenheng knytter han til tre komponenter; begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Med utgangspunkt i Antonovskys teorier har Raundalen og Schultz (2008) utarbeidet fire begreper som de mener det er viktig å jobbe ut fra når man samtaler med barn som har opplevd vold: trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedsskap. Oppgaven har som problemstilling: **Hvordan kan tiltakspakken ”Hjelp, Pappa slår” være til hjelp for barn som bor på krisesentre?** Ut fra

problemstillingen har vi operasjonalisert følgende forskningsspørsmål: *Hvordan kommer trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedskap frem i intervjuene og har dette endret seg fra intervju 1 til intervju 2?*

Metode

Vi har en kvalitativ tilnærming med intervju som metode. Informantene våre var barn på krisesenter som hadde opplevd familievold. Vi har intervjuet tre barn to ganger, til sammen seks intervjuer. Vi intervjuet barna en gang før og en gang etter at vi leste og samtalte om boken ”Hjelp, pappa slår!”. Intervjuguiden var semistrukturert med noen fastlagte kategorier, men med mulighet til å følge barnas initiativ. Hensikten var å undersøke hvordan de fire begrepene trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedskap kom frem i intervjuene. I analysen har intervjuteksten blitt kodet opp mot de fire begrepene, for så igjen å sammenligne før (intervju 1) og etter (intervju 2) høytlesingen av boken for hvert enkelt barn. Vi undersøkte om barna hadde endret sine historier i forhold til begrepene og om de kunne benytte informasjonen i boken når de fortalte om sine egne erfaringer og opplevelser.

Resultater og konklusjon

I presentasjonen av resultatene har vi fremhevet det begrepet eller de begrepene som var mest fremtredende hos hvert enkelt barn. De begrepene som ikke hadde endret seg eller endret seg lite, har ikke blitt presentert. Under høytlesingen av boken, var det forskjellige temaer som de tre informantene ønsket å diskutere. De viste mest interesse for temaer som angikk deres liv i stor grad. Alle tre barna benyttet seg av elementer fra boken i forhold til egne opplevelser i intervju 2. Det varierte hva de fremhevet. Noen av endringene var en økt følelse av trygghet, mer variasjon i uttrykk av egne følelser, en større del av skylden blir lagt på voldsutøveren, forklaringer rundt hvorfor noen blir voldelige og barna har tillegnet seg noen håndfaste strategier for fremtiden. Tiltakspakken ”Hjelp, pappa slår!” er enkel å ta i bruk, og våre tre informanter uttrykte at det var morsomt og spennende å jobbe med den.

Forord

Da vi startet, ante vi lite om det omfattende arbeidet som ligger bak en masteroppgave. Vi har brukt lang tid på å få denne oppgaven ferdig. Hovedårsaken til den forlengede tiden, er at vi begge i løpet av denne perioden har fått hver vår nydelige guttebaby.

Det blir stadig større fokus på barna på krisesenteret og hvilket opplegg de har. Likevel får ikke alle barn som ankommer et krisesenter, den hjelpen de har behov for (Øverlien, Jacobsen og Evang, 2009). Boken ”Hjelp, pappa slår!” er et pedagogisk verktøy som er enkel å ta i bruk for denne gruppen barn. Det har vært morsomt og spennende for oss å jobbe med boken og responsen fra informantene har vært svært positiv.

Først og fremst vil vi takke Jon-Håkon Schultz som lot oss bruke boken ”Hjelp, pappa slår!” selv før den var utgitt.

Tusen takk til krisesentrene som satt oss i kontakt med våre informanter og la til rette for at vi kunne intervju og samtale med barna. Takk til mødrene som gav samtykke.

Åse Langballe, som har vært veilederen vår, har tålt enormt med rot og forvirring fra vår side. Tusen takk for at du var så fleksibel, og takk for god hjelp og nyttige tilbakemeldinger.

Vi vil takke alle som har hjulpet til med barna våre. En stor takk til pappaene Ørjan og Teis, samt Sofie, foreldrene våre og alle andre som har sittet barnevakt.

Takk til Malena og Jannicke for gjennomlesing og kommentarer.

Og til slutt: tusen takk til våre tre flotte informanter som har latt oss få ta del i deres historier. Dere er utrolig modige.

Oslo, mai 2010

Siv June og Ingvild

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG AV OPPGAVEN: BARN PÅ KRISESENTER.....	2
FORORD	4
INNHALDSFORTEGNELSE	5
1. INNLEDNING	8
1.1 AVGRENSNING	10
1.2 AKTUALITET.....	11
2. BOKEN ”HJELP, PAPPA SLÅR!”	13
2.1 HISTORIENS INNHOLD.....	13
3. BEGREPSAVKLARINGER	18
3.1 VOLD	18
3.2 TRAUMER.....	20
4. TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING.....	22
4.1 KRISESENTERE I NORGE OG DERES TILBUD TIL BARN	22
4.2 Å VÆRE VITNE TIL VOLD.....	24
4.2.1 Å oppleve vold i nære relasjoner – konsekvenser for barnet	25
4.2.2 De voldsutsatte barnas behov	27
4.3 “SENSE OF COHERENCE”	28
4.4 DE FIRE BEGREPENE	30
4.4.1 Trygghet.....	30
4.4.2 Skyldfølelse	31
4.4.3 Forklaringer.....	32
4.4.4 Fremtidsberedsskap	33

4.5	ET SPRÅK FOR FØLELSENE	34
4.5.1	<i>Terapeutisk kommunikasjon</i>	35
5.	METODE	38
5.1	FENOMENOLOGISK TILNÆRMING	38
5.2	KVALITATIVT FORSKNINGSINTERVJU	39
5.3	UTVALG.....	40
5.3.1	<i>Ideelt utvalg</i>	40
5.3.2	<i>Reelt utvalg</i>	41
5.4	INTERVJUGUIDEN.....	41
5.4.1	<i>Prøveintervju</i>	42
5.4.2	<i>Gjennomføring av intervjuene</i>	43
5.4.3	<i>Intervju med barn</i>	45
5.5	ANALYSE.....	46
5.6	METODISKE OG ETISKE VURDERINGER.....	48
5.6.1	<i>Etiske hensyn</i>	48
5.7	VALIDITET OG REALIBILITET	50
5.7.1	<i>Validitet</i>	50
5.7.2	<i>Reabilitet</i>	52
6.	RESULTATER OG DRØFTING.....	54
6.1	CASE 1: MAIA 10 ÅR.....	55
6.1.1	<i>Skyldfølelse</i>	56
6.1.2	<i>Oppsummering Maia</i>	61
6.2	CASE 2: ÅSE 10 ÅR	61
6.2.1	<i>Trygghet</i>	62

6.2.2	<i>Forklaringer</i>	65
6.2.3	<i>Fremtidsberedskap</i>	68
6.2.4	<i>Oppsummering Åse</i>	71
6.3	CASE 3: BEN 7.....	71
6.3.1	<i>Trygghet</i>	74
6.3.2	<i>Forklaringer</i>	75
6.3.3	<i>Fremtidsberedsskap</i>	78
6.3.4	<i>Betydningen av å snakke med noen</i>	79
6.3.5	<i>Oppsummering Ben</i>	81
7.	OPPSUMMERING OG KONKLUSJONER	83
	LITTERATURLISTE	87
	VEDLEGG 1: MAIL TIL KRISESENTRENE.....	93
	VEDLEGG 2: SAMTYKKEERKLÆRINGER	94
	VEDLEGG 3: INFORMASJONSBREV TIL BARNA.....	96
	VEDLEGG 4: INTERVJUGUIDEN	97

1. Innledning

Vold i nære relasjoner er et alvorlig samfunnsproblem, og har ofte store konsekvenser for den som rammes (Dørum, 2004). Mange barn vokser opp i et hjem der vold er en del av deres hverdag. Barns grunnleggende behov for trygghet skades når den som i utgangspunktet skal gi beskyttelse og omsorg påfører smerte og frykt (Berntsen, 2005).

Det finnes i dag mye kunnskap om årsaker til vold, men det finnes lite kunnskap om tiltak for voldsutsatte barn (Omre & Schjelderup, 2006). Mange barn faller i gjennom det vi kan kalle samfunnets sikkerhetsnett (Isdal, 2002). En av årsakene til dette er at volden ikke snakkes om. Det verken snakkes med barn om det de har sett eller hørt, og heller ikke hva de har følt og tenkt omkring det de har opplevd. I den prosessen som omhandler det å begripe og finne mening i det som skjer, er barn ofte overlatt til seg selv og til sine egne tanker og fortolkninger om verden. Vold i hjemmet er et svært tabubelagt tema, og det har i tillegg eksistert en manglende kunnskap blant fagfolk og frivillige hjelpere om betydningen av å snakke med barn som har opplevd vold i familien (Omre & Schejelderup, 2006). Den tvil og usikkerhet som har ligget til grunn, har gjerne bunnet ut i hvor grensen går for om samtaler med barn er til hjelp, eller om samtaler snarere er et ytterligere overgrep. Det er også lett å innta en «vente-og-se holdning» hvor man på feil grunnlag kan tro at dersom barnet ikke spør, så verken lurere eller vet det noe. Mange har også gjennom tiden hevdet at man påtvinger eller tillegger barna problemer ved å snakke om volden (Raundalen & Schultz, 2008).

Hvert år må 2500 kvinner overnatte på krisesentre i Norge på grunn av vold fra menn (Smaadahl, 2001). Mange av kvinnene har med seg egne barn. NOVA hevder at 1500 barn overnatter på et krisesenter i løpet av et år i Norge (Justis og politidepartementet, 2007). Kvinnene som ankommer krisesentrene har fram til de seneste år vært i fokus, mens man bare har vært opptatt av å aktivisere barna og sørge for at de mest grunnleggende behov blir dekket. Deres tanker og opplevelser i forhold til den volden de har vært utsatt for har ofte forblitt uuttalt (Smaadahl, 2001). En konsekvens av dette

blir at mange barn mangler en forståelsesramme å sette opplevelsene sine inn i (Holmsen, 1999). På krisesentrene i Norge har det de siste årene blitt et større fokus på barn som selvstendige individer med egne behov (Øverlien, Jacobsen & Evang, 2009). Barn skal ha de samme tilbudene som kvinner, og det har i større grad blitt lagt vekt på metodisk arbeid med voldsutsatte barn (Berntsen, 2005). Ved å hjelpe barn med å snakke om det som har skjedd, vil man lettere kunne hjelpe barn til å bearbeide opplevelsene sine. På denne måten vil de bli bedre rustet til å takle nåtiden og framtiden sin (Holmsen, 1999). I dette arbeidet har det de siste årene blitt tatt i bruk fortellinger fra barnebøker. Bøkene "Sinna Mann" av Dahle og Nyhus (2003) og "Samtalebilder og tegninger" av Holmsen (2004) er to bøker som har vært mye brukt. Å skrive denne type bøker kan være et viktig redskap når man skal invitere voldsutsatte barn til dialog, samt gi dem styrke og mot til å innlede samtaler som kan være oppklarende.

Magne Raundalen og Jon Håkon Schultz leste sommeren 2007 i aftenposten at over 400 barn tilbrakte sommerferien sin på ulike krisesentre i Norge, og at volden i dagens samfunn har økt og blitt grovere. På bakgrunn av denne reportasjen utarbeidet de en tiltakspakke rettet mot voldseksponerte barn. De skrev boken «Hjelp, Pappa slår», som ble sendt ut til alle krisesentre i Norge i 2009, og denne boken er et tilbud i arbeid med barn på sentrene (Raundalen & Schultz, 2008). Vi har i denne oppgaven valgt å undersøke hvordan boken kan være til hjelp for voldsutsatte barn som bor på krisesentre i Norge, og har med bakgrunn i dette valgt følgende problemstilling;

Hvordan kan tiltakspakken "Hjelp, Pappa slår" være til hjelp for barn som bor på krisesentre?

Vi har videre valgt å operasjonalisere problemstillingen til et forskningsspørsmål:

Hvordan kommer trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedsskap frem i barnas fortellinger og har dette endret seg etter at de har lest boken?

1.1 Avgrensning

Dette prosjektet har til hensikt å finne ut hvordan tiltakspakken «Hjelp, Pappa slår» kan hjelpe barn som opplever vold i hjemmet. Historien er skrevet for barn i aldersgruppen fem til elleve år, og den er ment som et pedagogisk hjelpemiddel der barn gjennom inviteres til dialog og forklaringer på vold. Boken har to målgrupper; den første målgruppen er alle barn som har blitt utsatt for vold eller selv vært vitne til vold i hjemmet sitt. Den andre målgruppen er «alle andre barn» som nødvendigvis ikke selv har vært utsatt for vold, men likevel kan ha utbytte av generell kunnskap om barns rettigheter, samt kunnskap om hvorfor noen benytter seg av vold. Disse to gruppene er svært forskjellige og har selvsagt ulike behov når det gjelder forklaringer, samt den videre dialogen som historien inviterer til (Raundalen & Schultz, 2008). Det vil ikke være fokus på den andre målgruppen i denne oppgaven, da dette studiet har fokus på barn som har vært vitne til vold i hjemmet sitt. Boken "Hjelp, pappa slår!" omhandler i hovedsak menns vold mot kvinner. Vi har derfor valgt informanter som har opplevd at far slår mor og ikke omvendt.

I denne oppgaven skal vi forsøke å finne ut av hvordan tiltakspakken "Hjelp, pappa slår!" kan være til hjelp for barn på krisesentre. I tiltakspakken "Hjelp, pappa slår!" står begrepene trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedsskap sentralt. Begrepene vil belyses av en rekke forfattere i presentasjonen av teorien. Raundalen og Schultz har Antonovskys teori om opplevelse av sammenheng (sense of coherence) som teoretisk bakteppe. Antonovskys hevder at en god psykisk helse er knyttet til en om opplevelse av sammenheng (Antonovsky, 1987). Vi vil derfor ha en kort redegjørelse av hans begreper: begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet.

Det har de siste årene vært mye fokus på resiliens. Resiliens handler om barns evne til å møte motgang og stress uten å utvikle psykiske problemer, til tross for store påkjenninger i sitt livsmiljø (Borge, 2003). Det ville vært nærliggende å ta med teori fra resiliensforskning i oppgaven. Vi har likevel vurdert det slik at det teoretiske grunnlaget i oppgaven ville bli for omfattende og uoversiktlig. Vi har derfor valgt teori om resiliens bort.

1.2 Aktualitet

Temaet «barn som opplever vold i hjemmet» er et alvorlig samfunnsproblem, og blir dermed også samfunnets ansvar (Brattvåg, 2005). Vi vil følgende belyse forekomsten av vold i hjemmet, samt viktige utfordringer vi står overfor når det gjelder denne gruppen barn.

Norges første omfangstudie av familievold der fokuset er vold mot kvinner ble gjennomført av Haaland, Clausen og Schei i 2005. Resultatet viste at 27,1 % av kvinnene som deltok i denne undersøkelsen hadde opplevd ulike former for vold i sitt nåværende eller tidligere forhold. 9.1 % av disse kvinnene hadde vært utsatt for potensielt livstruende vold fra sin partner (Haaland, Clausen og Schei, 2005). Vold mot kvinner og barn underrapporteres i stor grad, og mørketallene blir dermed store. I 2005 satte FN i gang en global kartlegging i forhold til barn som opplever vold i hjemmet (Brattvåg, 2005). Denne undersøkelsen hadde som hensikt å kartlegge forekomsten av familievold, samt finne ut av hva som kan hjelpe voldsutsatte barn. En omfangsstudie gjennomført av NOVA viste at 7 prosent av ungdommer i norsk videregående skole har opplevd partnervold mot mor, og 2 % mot far. 2 % opplever at mor blir utsatt for svært grov vold (Justis- & politidepartementet, 2007). Det antas at barn i stor grad er vitne til denne volden, og det har blitt anslått at rundt 12000-24000 barn årlig kan være vitne til vold i hjemmet sitt (Brattvåg, 2005). Et internasjonalt studie antyder at 80-95 % av barna er direkte tilstede under voldsepisodene (Geffner, Igelmann & Zellner, 2003). Samme undersøkelse viser at 50 % av barna selv utsettes for direkte vold der det utøves vold mellom foreldrene (ibid.).

Hvert år ankommer mange kvinner og barn ulike krisesentre i Norge. 1500 barn overnatter på et krisesenter i løpet av et år (Justis- og politidepartementet, 2007). Det er store forskjeller på hvordan de ulike krisesentrene i Norge tilrettelegger for barn. Ifølge daglig leder ved Oslo krisesenter er informasjonen til barn og barnefaglig

kompetanse to områder som ofte svikter (Sødal, 2009). Ansatte ved krisesentrene i Norge møter mange hjelpetrengende barn daglig. Mange av disse barna med voldserfaringer står i risiko for å utvikle store vansker (Øverlien, Jacobsen & Evang, 2009). Mange krisesentre har gode rutiner på hvordan barn og mødre bør tas imot ved ankomst, men mange er likevel usikre på hvordan barna bør følges opp i den perioden de oppholder seg på et krisesenter (Holmsen, 1999). Det finnes et stort engasjement for barna og deres situasjon på krisesentrene, men de får ikke nødvendigvis den støtte og hjelp de har behov for (Øverlien, Jacobsen & Evang, 2009). Vold i familien er i tillegg forbundet med tabu og skam, og denne gruppen med barn blir dermed også ofte «usynlige». En konsekvens av dette blir at barnet tidlig fanger opp at dette ikke snakkes om, og at barnet dermed ikke får muligheten til å sette ord på og bearbeide sine opplevelser. Barn er i tillegg lojale mot sine foreldre, og dette fører til fortielse og hemmeligholdelse av alt det vonde barnet opplever. Tabuer knyttet til familievold gjør at mange barn ikke blir sett, og dermed heller ikke blitt anerkjent som barn med behov for hjelp. I tillegg finnes det ikke et terapeutisk apparat som kommer inn i de tilfellene hvor vold i hjemmet avdekkes. Mange barn usynliggjøres både innenfor rettsapparatet og hjelpeapparatet (Brattvåg, 2005).

Den nye krisesenterloven ble vedtatt i 2009 trådte i kraft 1. januar 2010 (Krisesenterlova, 2009). Denne lovendringen skal bidra til å utjevne store forskjeller på tilbudet til barna som ankommer krisesenteret, og det vil stilles strenge krav til at kravene i loven oppfylles. Den nye loven sier hva kommunene skal tilby, og barns behov blir presisert i loven. Dette vil øke kvaliteten innad i krisesentrene (ibid.). På tross av dette mener krisesentersekretariatet at loven likevel ikke beskriver tydelig nok hva krisesentrene skal tilby barna (Sødal, 2009).

2. Boken "Hjelp, Pappa slår!"

Boken «Hjelp, Pappa slår» handler om to barn, Eivind og Yngvild, som befinner seg i en meget vanskelig livssituasjon. De lever med en far som slår deres mor, og begge barna er vitne til volden i hjemmet. Vold er et tabubelagt tema som ofte er forbundet med skam og fortielse, og det er ofte vanskelig å snakke sammen om vold (Raundalen & Schultz, 2008). Denne boken er *en invitasjon til dialog, forklaring og kunnskap* (Raundalen & Schultz, 2008: 2). Ved å bruke boken, kan man starte en dialog med barna om vold på en ufarlig og skånsom måte. Fokuset er flyttet fra barnet selv til Eivind og Yngvild, og denne defokuseringen kan gjøre prosessen til å snakke om egne problemer mer gradvis og dermed lettere (Raundalen & Schultz, 2008).

2.1 Historiens innhold

I hvert kapittel i boken ligger det en innebygd veiledning gjennom historiens struktur. Når historien leses høyt for barna vil de gjennomgående varsles om hva som kommer til å skje videre, og barna gis en trygghet på tross av historiens alvorlige karakter. Hvert kapittel har punkter som bør trekkes fram i den påfølgende dialogen med barna. Historien i boken og videre dialoger skal gi barn kunnskap om vold i familien og de ulike rettigheter som barn har. Beskrivelsene av Eivind og Yngvilds situasjon er mest mulig generell, slik at barn som er utsatt for familievold lett kan kjenne seg igjen. Gjennom historien gis det utdypende beskrivelser av hva Eivind og Yngvild opplever, og det settes ord på det som skjer. Ved å sette ord på det Eivind og Yngvild opplever, vil det bli lettere for barn som har opplevd familievold å strukturere og forstå sin egen situasjon. Historien om Eivind og Yngvild bidrar i tillegg til en form for defokusering hvor fokuset fra det utsatte barnet flyttes over på barna i historien. På denne måten kan det bli lettere å snakke om og nærme seg egen situasjon. Å arbeide med denne boken karakteriserer Raundalen og Schultz som kunnskapsfremmende og forebyggende pedagogisk helsearbeid (Raundalen & Schultz, 2008). Det vil følgende redegjøres for

de ulike temaene fra boken som har blitt trukket fram i dialogen med barna på krisesentrene i dette studiet.

I første kapittel introduseres vi for Eivind som overfører sin redsel for farens voldelige atferd over på en sint lærer. Dette har sitt utspring i at barn som opplever aggresjon og sterkt sinne ofte er mer aggressive selv, og at de lettere aktiveres av ubehagelige opplevelser med påfølgende vansker med å kontrollere egne reaksjoner (Raundalen og Schultz 2008).

Andre kapittel introduseres med at Eivind har blitt slått av faren sin, mens en lærer på skolen ser på uten å gripe inn i situasjonen. Dette gir en invitasjon til å snakke med barna om at voksne som ser at barn blir slått, ikke har lov til å snu seg vekk. Voksne har et ansvar ved å gripe inn når slikt skjer. Det er også fokus på at Eivind er redd for å bli som pappaen sin. Dette er noe han ikke ønsker selv. Han vet ikke hvordan han kan unngå å bli slik som pappa når han blir stor, men en god løsning vil være å snakke med voksne slik at en får hjelp. Dette har sitt utspring i at vi vet at voldelig atferd lett kan læres, men barn kan få hjelp av voksne til å komme ut av en slik situasjon slik at dette ikke skjer. Videre er det gjennomgående fokus på at det er viktig at barn som opplever slike hendelser forteller det til voksne, da slike problemer tilhører voksenverden. Barn skal ikke bære på dette alene da de verken har erfaring eller kunnskap til å håndtere dette selv (Raundalen & Schultz, 2008).

Tredje kapittel har fokus på å gi barn forklaringer og beskrivelser av hva et familievernkontor er, og at de som jobber der ofte prater med barn som har opplevd så store problemer at de trenger hjelp til å snakke om det. Vi presenteres også for begrepet «snakketime», som innebærer å snakke om det verste slik at man føler seg mye bedre etterpå. Eivinds situasjon brukes som eksempel, slik at barna selv kan bli motiverte til å snakke om det som er vanskeligst. Barna får også god informasjon og en detaljert beskrivelse av hva et krisesenter er (Raundalen & Schultz, 2008).

Fjerde kapittel handler om at familien må rømme til krisesenteret. Barna synes synd på pappaen sin, fordi de er glade i han. Dette illustrerer dilemmaet mange barn kommer

opp i, da de er glade i begge foreldrene sine. Pappaen har også antydnet overfor et av barna at han ikke vil leve lenger dersom de blir borte fra han. Med dette antyder far at han ønsker å ta selvmord, og legger derfor et indirekte ansvar over på barna. Historien blir alvorlig da pappa plutselig dukker opp, og fremfører drapstrusler. Mange barn som lever i et voldelig hjem opplever ofte drapstrusler og andre grove trusler i sin hverdag. Barnas reaksjoner i slike tilfeller beskrives ytterligere i historien, og vi får høre om ulike beskyttelsesstrategier som Eivind og Yngvild benytter seg av. Historien i dette kapittelet belyses gjennomgående ut fra at barn har mange rettigheter, og at vi har lover og regler i Norge som forbyr vold. I tillegg belyses det ut fra at det aldri er barns skyld at pappa slår og at det er helt normalt å reagere med å bli redd, samt at barn kan påvirke egen situasjon ved å snakke med voksne rundt seg (Raundalen og Schultz, 2008).

Femte kapittel forklarer hva et krisesenter er, og at dette er et sted barna kan være helt trygge. I historien begynner Eivind og Yngvild å fortelle om sin egen situasjon, og om hva de har vært redde for hjemme. De tør å fortelle voksne dette nå, fordi de etter god informasjon fra voksne kan føle seg trygge på krisesenteret. Det tas også opp at Eivind skjeller ut en annen mamma på krisesenteret, hvor hun reagerer med å slå Eivind. Dette blir også et gjennomgående tema i de påfølgende kapitler i boken, og den videre dialogen tar utgangspunkt i at det ikke under noen omstendigheter er lov til å slå barn (Raundalen & Schultz, 2008).

Sjette kapittel forklarer mer utdypende hva et krisesenter er og hva som skjer på et slikt senter. Det er videre et fokus på at det er ulikt hvor mye barn vet om krisesenteret og hvorfor de er der. Noen barn har vært vitne til vold i hjemmet og noen har selv blitt direkte utsatt for vold, mens det for andre barn har vært mer skjult. Mange barn er sinte fordi ingen har gitt dem gode nok forklaringer på dette. I dette kapittelet gis det gode forklaringer på hva familievold er, hvorfor det oppstår vold mellom mamma og pappa, og andre lignende forklaringer på vold generelt. Dette er noe barn generelt mangler forklaringer på, og det gis gode eksempler på slike forklaringer i boken. For

barn som er utsatt for vold, vil en slik belysning gi grunnlag for identifisering og sammenligning av sin egen situasjon (Raundalen og Schultz, 2008).

Kapittel syv handler om hva som vil skje med pappa som har kommet i fengsel etter å ha gjennomført drapstrusler mot mammaen til Eivind og Yngvild. Det samtales på familievernkontoret om Eivind skal anmelde damen på krisesenteret for å ha slått han, dette med utgangspunkt i at all vold mot barn er forbudt (Raundalen & Schultz, 2008).

Kapittel åtte handler om at Eivind er redd for å ikke klare å regulere sinnet sitt, og på denne måten skal bli som pappaen sin. Det blir videre fokusert på ulike forklaringer på hva som skjer «inne i hodet» på pappaer som velger å slå, og barna får utdypende forklaringer på hva «tankesykdommer» er. Dette kan være en av flere forklaringer på dette. Gjennomgående i dette kapittelet er det helt avgjørende at Eivind får en forståelse for situasjonen sin, slik at han ikke opplever skyldfølelse for pappas handlinger. Det er også viktig for at han best mulig kan regulere eget sinne og egen fortvilelse (Raundalen og Schultz, 2008).

Kapittel ni har fokus på å forklare hvordan de aller verste opplevelsene kan oppleves hos barn, og hvordan disse opplevelsene kan føre til redsel, konsentrasjonsvansker og søvnvansker. Målet her er å gi utdypende forklaringer, slik at barnas egne opplevelser blir mer begripelige for barna. Dette vil også føre til at barnas egne opplevelser også blir mer håndterbare (Raundalen og Schultz, 2008).

Kapittel ti handler om Eivind som besøker pappa i fengselet. Dette møtet blir godt planlagt på forhånd, og Eivind har mange spørsmål til pappa om det som har skjedd. Kapittelet avsluttes med at barnas far ikke får «englevinger» etter opphold i fengselet (Raundalen & Schultz, 2008).

Kapittel elleve tar utgangspunkt i framtiden ett år senere. Barna bor sammen med mamma på et nytt sted, og pappa treffer barna to ganger i måneden under klare rammer i regi av barnevernstjenesten. Det inviteres også til dialog med barna om hva som skjer videre med pappa, og at han også nå må gå på et «sinnemestringskurs».

Denne historien gikk bedre enn forventet, og voksenverdenen har tatt ansvar(Raundalen & Schultz, 2008).

Disse punktene som tas opp i historien om Eivind og Yngvild opptre ikke alltid hos alle barn som opplever vold i hjemmet, og det er ofte store individuelle forskjeller i hvordan barn reagerer på voldshendelser. Det som likevel er felles for alle disse forholdene som trekkes fram er at de angår barna på en eller annen måte. Under trygge rammer og hjelp fra voksne rundt seg, snakker ofte barn om det verste de har opplevd. De har i tillegg mange spørsmål, og ønsker forklaringer på det som har skjedd. Dersom de ikke får god hjelp til å konstruere forklaringer, kan det føre til at mangelfulle forklaringer gir feil forståelse og skyldfølelse hos barna. Det å gi voksenhjelp til å konstruere barnas forståelser forklarer forfatterne av boken med «terapeutisk kommunikasjon» (Raundalen og Schultz, 2008). Dette vil bli redegjort ytterligere i kapittel 4.5.1.

3. Begrepsavklaringer

3.1 Vold

I denne oppgaven vil vi ta utgangspunkt i Isdals definisjon av vold i avklaringen av begrepet. Isdal ser på vold som relasjonelle handlinger, det vil si handlinger som foregår mellom mennesker hvor handlingens essens er makt. Han definerer vold som følgende:

” Vold er enhver handling rettet mot et annet menneske som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil” (Isdal, 2000:36).

Vold blir ut fra denne definisjonen sett på som en funksjonell handling, hvor målet er å påvirke andre personer. Volden kan i følge Isdal få mange uttrykk, og han deler volden inn i fem ulike undergrupper; fysisk, seksuell, materiell, psykisk og latent vold. Kvinner og barn på krisesentre har ulike erfaringer innenfor disse aspektene ved vold (Holmsen, 1999). Det vil følgende redegjøres for disse undergruppene av voldsbegrepet;

Fysisk vold defineres som; *”enhver form for fysisk makt som gjennom at den smerter, skader, skremmer eller krenker, får den andre personen til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje” (Isdal, 2000:43).* Dette henspiller på bruk av fysisk makt som å slå, sparke, dytte, lugge og bruke våpen og gjenstander for å skade andre personer. Fysisk vold strekker seg over et bredt spekter av ulike handlinger. Fysisk vold er den mest grunnleggende formen for vold, da vi kan oppleve direkte angst og redsel for egen død eller ødeleggelse. Denne trusselen ligger gjerne bak andre former for vold og styrker effekten av disse (Isdal, 2000).

Psykisk vold defineres som *alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysisk i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en*

bakenforliggende makt eller trussel (Isdal, 2000:49). Isdal deler psykisk vold i ytterligere syv undergrupper som omhandler trussel, kontroll, isolering, emosjonell vold, utagerende sjalusi, samt degraderende og ydmykende atferd. Felles for alle undergrupper av psykisk vold er at de er handlinger i et nært forhold, ødelegger kjærlighet og skaper avstand (Isdal, 2000). Voldsutøvers mål kan være å ramme ofrene slik at de føler angst, frykt, nedstemthet, sorg og lignende (Møller, 2000).

Seksuell vold defineres som *handlingene rettet inn mot en annen persons seksualitet, som gjennom at de smerter, skader, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil* (Isdal, 2000:45). Seksuell vold strekker seg fra seksuell krenkelse og trakassering gjennom press til voldtekt, incest og seksuell tortur. Denne formen for vold er en svært nedbrytende og krenkende form for vold, da den rammer vår mest sårbare og private side (Isdal, 2000).

Materiell vold defineres som *alle handlinger som er rettet inn mot ting eller gjenstander, som gjennom at det virker skremmende eller krenkende, påvirker andre til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe de vil* (Isdal, 2000:47). Eksempler på materiell vold kan være å ødelegge gjenstander, rive av klær og annet, kaste ting samt slå i vegger og dører. Felles for disse handlingene er at de virker krenkende eller skremmende på andre. Denne formen for vold viser seg å være mer velkontrollert da det ofte velges ut verdiløse ting eller særlig skremmende handlinger. I de tilfeller der voldsutøveren tidligere har brukt fysisk vold, vil denne formen for vold kunne virke svært lammende (Isdal, 2000).

Latent vold er vold som blir virkningsfull fordi det kan komme til å skje, og virker kun i kraft av sin mulighet. Muligheten for vold vil kunne styre offerets atferd i frykt for at vold kan forekomme. Vold vil kunne bli en kronisk livsbetingelse dersom man tidligere har opplevd relasjonsvold, da volden hele tiden vil være til stede i kraft av sin mulighet (Isdal, 2000).

3.2 Traumer

Traumbegrepet er hentet fra den medisinske språkbruken, og brukes for å skille mellom påførte skader og sykdom. Ordet "traume" betyr sår/skade og er tidligere blitt brukt i beskrivelse av bruddskader (Dyregrov, 2000). I den senere tid har krisepsykologien tatt over begrepet traume, og brukes nå i betydningen psykisk traume (Raundalen & Schultz, 2006). En traumatisk hendelse innebærer på mange måter et brudd i livet, og presenterer en trussel mot ens psykiske og fysiske integritet (Dyregrov, 2000).

Det å være vitne til vold i hjemmet kan være en traumatisk opplevelse for mange barn (Dyregrov, 2000). Dyregrov definerer traumer som følgende; *overveldende, ukontrollerbare hendelser som innebærer en ekstarordinær psykisk påkjenning for det barn eller ungdom som utsettes for hendelsen* (Dyregrov 2000:11). Dette kan være hendelser som skjer brått og uventet, men også gjentakende hendelser i mer identisk form. Det er flere forhold som kan være avgjørende for hvor traumatisk en hendelse kan være for et barn. Dyregrov henviser til den konteksten hendelsen skjer i, barnets temperament og utviklingsnivå, samt den mening barnet selv tillegger hendelsen. Hvor traumatisk en hendelse er for et barn vil derfor også avhenge av hvordan barnet selv fortolker situasjonen (ibid.).

Det kan være hensiktsmessig å dele traumesituasjoner inn i to typer: type 1 og type 2 traumer. Type 1 traume omfatter enkelthendelser som plutselige dødsfall eller voldtekt. Type 2 traumer omfatter dramatiske hendelser som gjentar seg over tid, og dette omfatter gjerne hendelser som seksuelle overgrep, mishandling eller krig (Terr, 1991). Enkelthendelser påvirker ikke barnets psykiske apparat i like stor grad som repetisjonshendelser kan gjøre. Engangstraumer kan «spikre» seg fast i barnets hukommelse, og barnet vil ofte kunne gjenfortelle opplevelsen i detalj. Dette gjør at barnet lettere vil kunne bearbeide hendelsen ved senere tidspunkt fordi barnet har lettere «tilgang» på hendelsen (Dyregrov, 2000).

Barn som opplever gjentatte/ kumulative traumer over tid vil ofte ta i bruk ulike mestringsstrategier som massive fortrenkning, benektning, identifisering med overgriper, følelsesmessig distansering, samt dissosiering hvor barnet spalter mellom egne tanker og følelser. Dette gjør at barnet ikke har like lett tilgang på hendelsen, og bearbeiding ved senere tidspunkt vil bli vanskeligere (Dyregrov, 2000). Barn trenger heller ikke selv å være direkte utsatt for en hendelse for å bli traumatisert. Det å være vitne til vold i hjemmet kan resultere i type 2 traume for et barn (Steinsvåg, 2008). Barn kan også bli traumatisert gjennom å høre alvorlige trusler mot sine foreldre (Saigh, 1991). Barn som bor på krisesenter har ofte levd med vold i hjemmet over lengre tid, og har derfor blitt utsatt for gjentatte traumer (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998a). Å oppleve traumer i barnealderen kan i tillegg påvirke mange sider ved barnets utvikling. Når et barn opplever type 2 traumer, vil det blant annet kunne virke inn på barnets personlighet, moralutvikling, mestringsevne, læringskapasitet, selvbylde, barnets forhold til andre mennesker og synet på framtiden (Dyregrov, 2000). Uansett mekanismer som tas i bruk, resulterer kumulative traumer ofte i en økende emosjonell forflatning hvor barnet også synes å miste evnen til å kjenne på sine egne følelser over tid (Saigh, 1991). Barnets fortolkning og forståelse av det som skjer tillegges en stor betydning som en mulig traumemodifiserende faktor. Barn har behov for å knytte mening til hendelsene, og forstå det som skjer. Til dette trenger barna hjelp fra voksenpersoner (Dyregrov, 2000).

4. Teori og tidligere forskning

4.1 Krisesentre i Norge og deres tilbud til barn

Krisesenteret er et lavterskeltilbud for voldsutsatte kvinner og barn. Det finnes idag 51 krisesentre med ulike struktur, rammebetingelser og organisering i Norge (Berntsen, 2005). 11 krisesentre er kommunale, mens de resterende 40 krisesentre er private. I Norge er 34 av sentrene organisert i Krisesentersekretariatet, og 15 av sentrene er organisert i Norsk Krisesenterforbund. De siste to krisesentre er ikke organisert under disse to paraplyorganisasjonene (Barne og likestillings- & inkluderingsdepartementet, 2009). I 2007 ble det registrert at halvparten av krisesentrene hadde egne ansatte som jobbet med barna på sentrene, og ansvarsområdet deres var knyttet til omsorg, daglige rutiner og aktiviteter. Ifølge undersøkelser viser det seg at barnearbeiderne på flere sentre likevel ikke legger all sin tid i arbeidet med barna. Mange sentre påpeker at barnearbeidernes tid ofte går med til andre oppgaver på krisesenteret (Øverlien, Jacobsen og Evang 2009).

Barn på krisesenter er et tema innen forskning som har fått økt oppmerksomhet de senere år i Norge. Leira var den som først satte søkelyset på temaet for 20 år siden, og var lenge den eneste i Norge som fokuserte på dette temaet. På tross av problemets omfang er fagfeltet fortsatt lite utviklet her i Norge, og dette innebærer at det generelt mangler kunnskap om barn som bor på krisesenter. Til tross for denne økte oppmerksomheten og vilje til å tilrettelegge bedre for barn som bor på krisesenter, er deres status i dag likevel uklar. Det har vært utført en rekke tidligere studier om kvinner og barn på krisesentre gjennom tidene, men søkelyset har i hovedsak vært rettet mot kvinner som «brukere» av senteret. En kan gjennom studier som er gjort ane en mer passiv holdning til barn generelt. I de sammenhenger hvor barn nevnes, har de i større grad blitt omtalt som «medfølgende» til krisesenteret (Øverlien, Jacobsen og Evang, 2009).

Øverlien, Jakobsen og Evang (2009) har nylig gjort et landsomfattende studie om barns erfaringer på krisesenteret. Dette er det første studiet som har satt søkelyset på barna og deres situasjon, hvor barna som brukere står i sentrum. Formålet med studiet har vært å kartlegge barnas situasjon under oppholdet på krisesenteret, samt deres behov for informasjon, hjelp og oppfølging. Det er også satt fokus på barnas egen forståelse og tanker om situasjonen deres både før og etter opphold, samt deres nåværende tanker, ønsker og forestillinger om fremtiden. Resultater fra denne undersøkelsen viser at 39 av 51 krisesentre gjennomfører planlagte og målrettede samtaler med barn. Dette gjelder samtaler med barna både individuelt og i gruppe. Av disse oppgir elleve sentre at de ikke har individuelle samtaler med barna, mens 45 sentre ikke har gruppesamtaler. Av de 39 sentrene som har individuelle samtaler dreier det seg ikke om planlagte og målrettede samtaler. Samtalene som ansatte har med barna varierer og de har ulike formål. Hos noen dreier samtalene seg bare om informasjon om hvor barna er, hvorfor barna er der og hvordan det fungerer å bo på et krisesenter. Andre barn får tilbud om mer regelmessige samtaler med ansatte, også i etterkant av utflytting. Dette kan dreie seg mer om å løfte vekk skyld og ansvar fra barna, og hjelpe til med å plassere skylden hos overgriper. 1 av de 51 krisesentrene i studiene benytter det en kaller «skravletime» med barna på senteret. Dette omfatter en mer bearbeidende samtale hvor de blant annet leser boken «Sinna Mann» (Dahle & Nyhus, 2003) med barna, som gir barn mer utdypende forklaringer på det som skjer. Samtaler med barna i denne undersøkelsen gir et tydelig uttrykk for at barn som ankommer krisesenter generelt får manglende informasjon. Flere av barna uttrykte gjennom undersøkelsen et behov for å snakke om volden og flyttingen til krisesenteret. De etterlyste informasjon om krisesenteret, hvorfor de der og hva som vil skje videre. Mangel på denne informasjonen vil medføre at barna mangler en forståelse for situasjonen de er i. Mange av barna som bor på krisesenteret vet ikke at de er på et krisesenter i det hele tatt. Dette kan være villedende informasjon fra mødre som at de er på besøk hos venner, er på hotell, er på ferie o.l. Det er ofte mange ulike grunner til denne manglende informasjonen, men felles for dette er at det vil skape både forvirring og uro hos barn på senteret. På krisesentrene er det opp til mødre å

gi barna sine denne informasjonen, og dette kan bli problematisk når praksisen blir så ulik. Dersom barna hadde fått god informasjon, ville dette øke deres sjanse for å tilpasse seg bedre. Barna uttrykker likevel gjennom denne undersøkelsen at samtaler med ansatte generelt har vært både positiv og styrkende. Hvordan støtte og oppfølging barn på krisesentre får viser seg gjennom denne undersøkelsen å variere. Dette kan ha ulike årsaksforklaringer; det dreier seg i noen tilfeller om økonomiske ressurser, men det kan også avhenge av forskjellige holdninger og syn på barna som «brukere» av krisesenteret generelt (Øverlien, Jacobsen & Evang, 2009).

I undersøkelsen kommer det også fram at mange barna på sentre ikke kan gå på skole eller i barnehage i den tiden de oppholder seg på krisesenteret. Barn bruker generelt mye tid i barnehage og skole, og førskolelærere og lærere kan spille en viktig rolle i utsatte barns liv. For noen av barna er det sikkerhetsmessige grunner til at de ikke kan gå på skolen, mens for andre har barna det så vanskelig selv at de ikke vil kunne gjennomføre dagen i barnehage eller skole. Deres tanker om fremtiden, og om hva som vil komme «etterpå» har i tillegg variert i denne undersøkelsen. Noen barn ser på friheten som det viktigste, selv om det vil foreligge en fare for ny vold. For andre barn innebærer ikke flytting bare bekymring for om barna kommer til å bli trygge. Det er også knyttet til redsel, da mange barn opplever at både en selv og andre må flytte tilbake til krisesenteret igjen (Øverlien, Jakobsen & Evang, 2009).

Kunnskapen som kom frem i undersøkelsen til Øverlien, Jacobsen & Evang (2009), har blitt benyttet i utformingen av den nye krisesenter lova som trådte i kraft 1. januar 2010. Formålet med denne lova er *å sikre et godt og helhetlig tilbud til kvinner, menn & barn som er utsatt for vold eller trusler for vold i nære relasjoner* (Krisesenterlova §1, 2009).

4.2 Å være vitne til vold

Det eksisterte tidligere en oppfatning av at vold som ikke berørte et barn direkte heller ikke var skadelig for et barn. Forskning viser at det å være vitne til vold kan være like

skadelig som det å utsettes for volden direkte (Leira 1990). Mange barn kan også bli påvirket av ulike sterke stemninger som foreldre viser gjennom sin atferd både før og etter voldsepisodene. Dette kan føre til angst, uro og redsel hos barnet (Barne- og likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998b). Det å være vitne til vold mot sine foreldre er en traumatisk opplevelse for mange barn (Dyregrov, 2000). I tillegg vil barns manglende mulighet til å søke trygghet, beskyttelse og trøst hos sine foreldre intensivere følelsen av frykt og forlatthet. Dette vil på mange måter forsterke barns hjelpsløshet og redsel, samt frykten for at deres eget liv er truet (Barne- og likestillingsdepartementet, 1998b).

4.2.1 Å oppleve vold i nære relasjoner – konsekvenser for barnet

Barn preges i stor grad av den oppveksten de er en del av. Vold i familien kan ha negative effekter på barnets atferdsmessige og emosjonelle funksjon, kognitive fungering, skoleprestasjoner, sosiale kompetanse og generelle helsevariabler (Steinsvåg, 2008). I hvilken grad volden påvirker barns utvikling avhenger av en rekke forhold; voldens alvorlighetsgrad, barnets alder og utviklingsnivå, samt barnets relasjoner til andre i nettverket (Møller, 2000). Hvem voldsutøveren er, mors respons på volden, samt voldens varighet vil også ha betydning for hvordan barnet reagerer på volden (Överlien, Jacobsen & Evang, 2008). Barn som utsettes for vold i hjemmet har en større risiko for å utvikle store psykiske og atferdsmessige vansker i voksen alder enn sine jevnaldrende, samt en rekke helseproblemer (Simonsen & Steinsvåg, 2008).

Innenfor traumeforskning har det vært fokusert på at mennesker har flere hukommelsessystemer. Hele eller deler av de traumatiske hendelsene et barn opplever kan bli «lagret» utenfor den bevisste hukommelsen. På denne måten kan traumatiske minner bli avspaltet fra barnets bevissthet og forstyrre barnets personlighetsutvikling (Raundalen & Schultz, 2006). Barn som opplever gjentatte traumatiske opplevelser kan i enkelte tilfeller dissosiere, og dette er en alvorlig konsekvens av store påkjenninger i livet. Dissosiering kan forstås som en beskyttelsesstrategi som barnet benytter seg av for å fjerne seg fra situasjonen mentalt (Dyregrov, 2002). Barnet

kobler på mange måter ut vonde følelser, minner og smerter. Når et barn dissosierer vil ikke traumatiske opplevelser lagres i sin helhet i hukommelsen. Minner splittes opp i fragmenter, og kan dukke opp som hallusinasjoner og flashbacks. På denne måten slipper barnet å forholde seg til helheten, og slipper dermed å bli overveldet av u håndterlige opplevelser (Diseth & Christie, 2005). Ofte kan dette hindre barn i å fortelle om hendelser de har opplevd, og mange kommer med svar som ”jeg vet ikke”. Dette er ofte en følge av dissosierte erfaringer (Aschjem, 2009). Barn kan også bare huske fragmenterte deler av hendelsene sine, og kan være usikker på om personen de husker er en selv eller ikke. En slik fragmentering er alvorlig i seg selv, og kan danne utgangspunktet for å utvikle delte personligheter. Enkelte ganger synes dissosiering nødvendig når et barn stadig utsettes for alvorlige hendelser, men det fører ofte til at barnets tilværelse oppleves som uforutsigbar, uoversiktlig og skremmende for barnet (Diseth & Christie, 2005).

Tidligere forskning viser at svært mange gutter som opplever vold i hjemmet, utvikler selv alvorlige voldsproblemer som ungdommer. I denne sammenheng har det også vært fattet interesse for å kartlegge hvilke faktorer som kunne medvirke til at den andre andelen ungdommer har unngått å utvikle egne voldsproblematikk, tross det de har opplevd. Et av tiltakene som viste seg å fungere forebyggende var blant annet å «kalle vold for vold». Dette innebærer å gi konkrete og nøyaktige forklaringer på hva vold er, istedenfor å bagatellisere eller gi andre bortforklaringer på volden. Et annet tiltak var å hjelpe barna å plassere ansvaret for volden hos voldsutøver. Mange barn påtar seg skyldfølelse for volden i hjemmet, og barn har et stort behov for å fratas denne skylden. Et tredje tiltak var å få bearbeidet sine opplevelser knyttet til volden i hjemmet. Barna trenger hjelp og støtte til å sette ord på sine tanker, følelser og opplevelser (Isdal, 1997. ref. i Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998b).

Ifølge Dyregrov (2000) kan samtaler hjelpe barn å etablere en mer utvidet og integrert representasjon av minnene i hukommelsen, slik at traumene ikke blir så påtrengende. Men en viktig forutsetning er at dette skjer i en trygg situasjon med en trygg og

støttende voksen. Ved å hjelpe barna til å få en mer korrekt oppfattelse av hendelsene gjennom informasjon og forklaringer, vil det kunne redusere barnas feiloppfatninger av situasjonen. Gjærum, Grønholt og Sommerschild (1989) presiserer hvor viktig det er å sette barns opplevelser i en klarere sammenheng og få en ny oppfatning av situasjonen. Deres håp og deres tro på fremtiden har ofte gått i stykker, og barna trenger «gode bilder» som styrker deres tro på fremtiden. I barnas egen forståelse av det som skjer, legges det et fundament for deres oppfattelse av vold i hjemmet, rett og galt, skyld og ansvar. Barnet har i tillegg et stort behov for å få plassert skylden hos overgriper, og bort fra seg selv (ibid).

4.2.2 De voldsutsatte barnas behov

Når et barn opplever vold og må rømme til et krisesenter vil flere behov melde seg. Barnet vil ha behov for å forstå hva som skjer, hvorfor det skjer, og hva som kommer til å skje videre. Hvilke behov barnet har vil variere med utgangspunkt i voldens karakter, alder og kjønn, samt barns individuelle behov. Når barn eksponeres for familievold, vil behovet for slike forklaringer alltid vært til stede, men aktualiseres ytterligere når barn må foreta en hastig rømning til et krisesenter. Voksne inntar ofte en "vente-og-se-holdning", noe som gjerne bunner ut en egen redsel for å påføre barn ytterligere skader og bekymringer ved å snakke om det som har skjedd. Men en beskytter barna ved å hjelpe dem med å forstå (Raundalen og Schultz, 2008). Barn som kjenner en begynnende uro, vet ofte ikke hvor taket på angsten deres befinner seg. Når man ikke snakker med barn om vanskelige ting, er det lett å gi barn signaler om at dette er utrygt, og dette snakker vi ikke om. Et viktig forhold er barns behov for å bli sett og hørt i den virkeligheten de er en del av. Barna har i liten grad blitt anerkjent som barn som har det vanskelig, og barn som har behov for hjelp (Isdal, 2002). Barn har heller ikke de samme forutsetninger og erfaringer som voksne til å kunne sette sine opplevelser i perspektiv, samt tolke og forstå det som skjer. Mange barn opplever også at volden i hjemmet blir hemmeligholdt fordi hverken mor eller far snakker om det som skjer. Barna mangler en forståelsesramme å sette opplevelsene inn i (Holmsen, 1999). Ved å gi barn forklaringer på det som har hendt og gi dem

muligheter til å snakke om sine opplevelser, vil de i større grad kunne bli i stand til å takle sin nåtid og framtid. Noe av det viktigste for barn som opplever vold utover det å oppleve trøst og støtte, er å få snakke med voksne som barnet har tillitt til. Barn trenger å snakke med noen som kan støtte og hjelpe dem i å skape orden i kaoset, hvor det også innenfor trygge rammer gis muligheten til å fortelle og bearbeide sine voldserfaringer (Justis og politidepartementet, 2003).

4.3 “Sense of coherence”

Aaron Antonovsky (1923-1994) er en kjent professor i medisinsk sosiologi som skrev boken *Mystery of Health* på 1980-tallet (Antonovsky, 1987). Gjennom sitt virke har han vært opptatt av hvilke faktorer som er avgjørende for hvordan mennesker klarer seg gjennom kriser og utfordringer uten å bli syk, til tross for store påkjenninger (stressbelastninger) i livet. Han gjorde en stor undersøkelse blant jøder som hadde overlevd Holocaust, og som på tross av gjentatte traumer likevel klarte seg bra. Gjennom sine undersøkelser fant han ut at de hadde en opplevelse av sammenheng mellom seg selv og sin tilværelse (sense of coherence). Med dette mener han at personen opplever en varig tillit til sin indre og ytre verden som rimelig forutsigbar, og at sannsynligheten er stor for at det vil gå så bra som en forventer seg. I følge Antonovsky er denne opplevde sammenhengen kjernen i opplevelsen av å ha en god mental helse. Opplevelse av sammenheng knytter han til de tre komponentene; begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet (Antonovsky, 1987).

Begripelighet er vår kognitive komponent som henviser til hvorvidt man oppfatter ulike stimuli i det indre og ytre miljø som forståelig, sammenhengende og strukturert, snarere enn kaotisk og uforklarlig (Antonovsky, 1987). En person med høy grad av begripelighet vil kunne forvente at hendelser som inntreffer vil være forutsigbare, samtidig som det vil kunne settes inn i en sammenheng og forklares. Selv om det verste inntreffer, vil individet likevel kunne forklare og forstå sin vanskelige livssituasjon. Dermed blir hendelsen håndterbar, og det er Antonovskys andre begrep.

Håndterbarhet er handlingskomponenten, og viser til den grad en oppfatter at en har ressurser til rådighet som er tilstrekkelig for å kunne møte de reaksjoner og utfordringer vanskelige hendelser kan kreve. Dette vil bety at en person som har tilstrekkelig ressurser til rådighet når en hendelse eller situasjon inntreffer, vil kunne være i stand til å håndtere dette. Dette gjelder både indre ressurser som begreper og forklaringer, samt ytre ressurser som personer (Antonovsky, 1987). Antonovskys siste begrep er *meningsfullhet*. Dette er motivasjonskomponenten og viser til den grad man føler at livet er forståelig og gir mening rent følelsesmessig. Det som skjer og det som har skjedd er utfordringer som det gir en mening å engasjere og involvere seg i følelsesmessig. Det handler om å være aktør i sitt eget liv. En person med høy grad av meningsfullhet vil ta utfordringen og finne mening med hendelser som inntreffer, og i tillegg gjøre sitt beste for å klare seg gjennom den (Antonovsky, 1987).

Antonovskys begreper har de siste årene blitt viktig i arbeid med barn i krise. Selv om Antonovsky utviklet sine begreper gjennom møte med voksne personer som hadde opplevd forferdelige hendelser i livet, er hans begreper blitt viktige retningsgivere i arbeide med barn i krise. Når det gjelder voldseksponerte barn, er det viktig å framkalle en opplevelse av indre sammenheng hos disse barna gjennom å arbeide i tråd med hans begreper (Raundalen, 2006).

4.4 De fire begrepene

Denne undersøkelsen er bygd opp rundt Raundalen og Schultz sine fire punkter; trygghet, forklaringer, skyldfølelse og fremtidsberedskap, som er hentet fra veiledningen til boken ”Hjelp, pappa slår!” (Raundalen & Schultz, 2008). Vi vil følgende redegjøre for de fire begrepene. De kan vanskelig skilles helt fra hverandre, og vil derfor flyte over i hverandre i fremstillingen.

4.4.1 Trygghet

Trygghet er det første begrepet vi har fokus på i dialogen med barna og det videre arbeidet med boken på krisesenteret. Det mest grunnleggende behovet et barn har er behovet for å oppleve trygghet. Trygghet er grunnmuren i et barns liv, og vold i familien rører ved barnets opplevelse av denne tryggheten. I et hjem preget av vold vil denne tryggheten ofte mangle, og når trygge rammer mangler i barnets liv vil sannsynligheten for å utvikle psykiske vansker være større (Simonsen & Steinsvåg, 2007).

Begrepet trygghet omhandler *det å skape trygghet i her-og nå situasjonen for barna* (Raundalen & Schultz, 2008:7). Når et barn ankommer et krisesenter, vil det ha et stort behov for å oppleve trygghet. Dette innebærer først og fremst at et barn selv må kjenne seg trygg på at det ikke utsettes for vold, samtidig som barnet har behov for trygghet i at verken mor eller søsken utsettes for vold. Dette kan skje ved at barnet ser og opplever at mor blir tatt hånd om på krisesenteret. Når barnet ser at mor blir beskyttet, vil muligheten for at det ansvarete barn ofte føler i forhold til å ivareta mor, legges bort (Justis og politidepartementet, 2003). Sannhet, åpenhet og gode forklaringer vil kunne være med på å skape mye av den tryggheten barn trenger ved adkomst til krisesenteret. Dette kan være god informasjon og en detaljert beskrivelse av hva et krisesenter er, og at dette er et sted hvor barna kan føle seg helt trygge. Det

vil også være viktig å samtale med barnet (Raundalen, 2006). Å sette ord på det barnet har opplevd vil gjøre mulighetene større for at barnet skal få mer kontroll over minnene, samt mer kontroll over reaksjonene sine. Dette vil kunne bidra til å gjøre barnet tryggere, og vil i tillegg redusere sjansen for at barnet utvikler større vansker over tid (Simonsen & Steinsvåg, 2007). Det er også viktig at barna får god informasjon om at det finnes en videre «plan i tilværelsen» deres, selv om det er uklart hva som kommer til å skje videre (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998a).

4.4.2 Skyldfølelse

Skyldfølelse er det andre begrepet vi har fokus på i dialogen med barna og det videre arbeidet med boken. Dette begrepet omhandler det *å gi klare meldinger om at barn ikke kan noe for at voksne slår* (Raundalen & Schultz, 2008:7). Når barn opplever vold har de ofte vanskelig for å forstå hva som skjer. De er i konstant søken etter mening og forklaring på hendelsene, og har ofte lett for å legge skylden på seg selv. Det er svært vanlig at barn opplever skyldfølelse for det som skjer (Simonsen & Steinsvåg, 2007). Raundalen og Schultz (2008) snakker om barns forvirrende attribueringer av egen skyld. Dette innebærer at barnet til en og samme tid både kan benekte det som har hendt, minimalisere det, dissosiere eller i verste fall ta all skyld på seg selv. Barn av voldelige foreldre er stadig på «jakt etter forklaringer», og søker mening i det som skjer. De streber etter å finne mening og forstå sammenhengen bak de skremmende handlingene. De kan også ofte unnskyldes og rettferdiggjøre sine foreldre tross at de åpenbart er årsaken til familieproblemene (ibid.). Mange barn prøver å skape mening i tilværelsen ved å legge skyld og ansvar på sine egne skuldre. De kan legge det til en forklaring på noe han eller hun gjorde, eller ikke fikk gjort som årsak til kranglingen mellom foreldrene. Dermed skaper de også en grad av kontroll på situasjonen (Simonsen & Steinsvåg, 2007). Mange foreldre har i tillegg uenigheter om daglige ting som angår barna, dermed er det enda lettere for et barn å ta på seg skylden for volden. Små barn kan dermed tro at det er deres skyld at faren slår moren deres, da deres kognitive nivå tilsier at de ofte er sentrum i alt som skjer. Barn i

førskolealder kan ha en tendens til å oppleve at det er egenskaper eller oppførsel hos dem selv som forårsaket volden. Eldre barn anklager ofte seg selv for å ha oppført seg på en måte som ikke har tilfredsstilt far nok, slik at fars vold mot mor kunne vært unngått. De går også ofte rundt med skyldfølelse for å ikke å ha passet og beskyttet mor godt nok (Barne & likestillings- & Inkluderingsdepartementet, 1998b). Barn har et grunnleggende behov for å ha et «indre bilde» av sine foreldre som kompetente og mestrende omsorgspersoner. Barn tar dermed ofte på seg skylden for fars vold mot mor for å beholde sitt indre bildet av sine foreldre som gode omsorgspersoner. Barn med liten tiltro til seg selv, som stadig påtar seg skyld for det som skjer, kan også få problemer med skyldfølelse i voksenlivet (ibid). Mange barn prøver ofte å ”megle” eller bryte inn når foreldrene krangler, og når dette ikke fører fram vil mange barn ofte oppleve skyldfølelse for volden i hjemmet. De barna som får forklaringer på hva som skjer og hvorfor det skjer, vil i mindre grad påta seg skyld (Barne- likestillings- & inkluderingsdepartementet, 1998c). Barn har behov for å høre at det ikke er deres skyld at pappa slår. De trenger å få høre at det er pappas egen skyld når han ikke slutter å bruke vold. Ofte trenger barnet hjelp til å plassere skylden hos voldsutøver, og bort fra seg selv (Raundalen & Schultz, 2008).

Ansatte på krisesentrene har en god mulighet til å synliggjøre overfor barna at det ikke bare er de som opplever vold i hjemmet sitt. De fleste av barna på senteret har felles opplevelser og erfaringer, og en slik synliggjøring kan bidra til å bryte tabuet som familievold representerer (Øverlien, Jacobsen & Evang, 2009). Kunnskap om at andre barn opplever det samme, kan også redusere skyldfølelse (Leira, 1990).

4.4.3 Forklaringer

Forklaringer er det tredje begrepet og omhandler *begripelige og håndterbare forklaringer som gir mening bidrar til trygghet ved at en kan forstå bakgrunnen for overgrepene- og redusere skyldfølelse* (Raundalen & Schultz, 2008:7). Mange barn vil i sin forståelse av hendelsene legge et fundament for en oppfattelse av vold, skyld og ansvar, rett og galt, som de tar med seg videre i voksenalder (Dyregrov, 2000). Det er

derfor av stor betydning at barn får hjelp til å få en riktig oppfattelse av sine erfaringer ved å gi dem riktig informasjon og konkrete forklaringer på det som har skjedd. Dette kan dreie seg om forklaringer på hva familievold er, hvorfor det oppstår vold mellom noen mammaer og pappaer, hvorfor noen blir voldelige, samt andre forklaringer rundt vold generelt. Ved å gi slike forklaringer, vil barnet få større forståelse for sin egen situasjon, og dette vil bidra til å redusere skyldfølelse. Det er også viktig å gi barna forklaringer på hvordan hendelser knyttet til vold kan oppleves for barn, slik at deres egne erfaringer blir mer begripelige og dermed mer håndterbare (Raundalen & Schultz, 2008). Behovet for å sette opplevelsene inn i en klarere sammenheng er av stor betydning (Gjærum, Grønholt & Sommerschild, 1989). Voldsutsatte barn må få bearbeidet opplevelsene sine, samt hjelp og støtte til å sette ord på tanker, følelser og minner (Barne- likestillings- & inkluderingsdepartementet, 1998a).

4.4.4 Fremtidsberedsskap

Fremtidsberedsskap er det fjerde begrepet vi har fokus på i dialogen med barna og det videre arbeidet med boken. Dette begrepet omhandler det å skape *mest mulig klarhet og forutsigbarhet i situasjonen. Kunnskap om rettigheter, hvem en kan snakke med og hvem som kan hjelpe skaper trygghet fremover* (Raundalen & Schultz, 2008: 7). Når barn opplever familievold vil ofte troen på framtiden og menneskene rundt seg påvirkes i en negativ retning (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998a). En nedsatt tro på framtiden er en vanlig reaksjon hos barn som har opplevd kriser og traumer i livet sitt (Raundalen & Schultz, 2006). Deres antagelsesverden om å være beskyttet mot vonde hendelser, som bare rammer andre mennesker, er fullstendig brutt ned. Det som ikke skulle skje barnet har nå hendt, og barnet har nå fått bevist at dette kan skje igjen (ibid.). Innenfor traume- og krisepsykologi påpekes det at barnas opplevelse av å miste tro på framtiden og menneskene rundt seg, ofte kan være en av årsakene til langvarig traumevirkning (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998a). De har ofte vansker med å se for seg framtiden, da barndommen deres er fylt med redsel og bekymring. Deres tro på framtiden

påvirkes ofte i negativ og pessimistisk retning. Barna trenger å få styrket sitt håp og sin tro på fremtiden. Ved å gi barn kunnskap om rettigheter, hvem en kan snakke med og hvem som kan hjelpe, vil man skape mest mulig klarhet og forutsigbarhet i voldsutsatte barns situasjon (Raundalen & Schultz, 2008).

4.5 Et språk for følelsene

Barn som er vitne til vold i hjemmet sitt blir svært ofte overlatt til seg selv hvor de på egenhånd skaper mening og sammenheng i det de opplever. I følge Dyregrov har foreldre ofte en tendens til å undervurdere hvor vanskelig volden i hjemmet kan være for barn (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998a). Barna i sin tur forteller ofte svært lite til sine foreldre om hvordan de selv har det. Dette kan forklares med at barn ofte er redd for å bekymre sine foreldre, samt at de ikke tror foreldrene kan hjelpe dem. I tillegg ser mange barn at mor lider, og dette kan resulterer i at barnet føler et ansvar for å beskytte henne. På denne måten blir barnet den som beskytter mor og lar være å fortelle om egne følelser. Dermed blir det ekstra viktig å snakke med barn direkte (ibid.). Språket og følelsene våre fungerer som en slags kompassnål. Mangler følelsene språk, får man ikke tilgang til sine følelser. De er forutsetningen for å forstå sammenhenger, og for begripe det som skjer i livet vårt (Lexander, 2007, ref. i Skotland, 2007). Når barn ikke har et språk for det som skjer rundt dem, vil de ikke ha noen redskap til å finne veien tilbake igjen. Barns følelser og opplevelser vil bli usynliggjort og ugyldiggjort. Barnets situasjon vil bli tabubelagt og barnet vil streve med å finne en indre sammenheng og begripelse av det som skjer. I følge Leira kan tabuet ha en sterkere traumatiserende effekt enn traumet i seg selv, og en slik ugyldiggjøring er nesten alltid kjernen til psykiske problemer (Leira, 1990). Barn trenger et språklig rom for sine opplevelser og erfaringer. Å gi barn muligheten til å oppleve at det finnes et språk for følelser og opplevelser, vil kunne gi barna håp. Et av kjennetegnene for traumer er avstand mellom emosjonell opplevelse og språket. Det å snakke om opplevelsene og sette ord på det som har hendt er helt sentralt for å komme videre etter et traume (Raundalen & Schultz, 2006).

Raundalen og Schultz (2006) beskriver ord og begreper som forstandens verktøy. Språket gir barn mulighet for å betro seg om vanskelige tema, og gir også grunnlag for begripelse når vonde ting har hendt. Forfatterne av boken "Hjelp, Pappa slår" bruker begrepet "snakkemedisin" når de skal motivere barn til å snakke om vanskelige ting. Det er en viktig oppgave å snakke med barn og hjelpe dem med å forstå det ubegripelige de har blitt eksponert for.

4.5.1 Terapeutisk kommunikasjon

Terapeutisk kommunikasjon omhandler det å kommunisere med barn i vanskelige krisesituasjoner ved å gi barn forklaringer og skape trygghet. Terapeutisk kommunikasjon benyttes både innenfor terapisisuasjoner, men også innenfor en pedagogisk ramme. Det handler primært om å være i dialog med barnet hvor en tilrettelegger dialogen på barnets premisser (Raundalen & Schultz, 2006). Raundalen & Schultz har tatt utgangspunkt i fire viktige punkter i barns selvforståelse når de beskriver denne formen for kommunikasjon, og hvilke pedagogiske hjelpemidler som kan hjelpe barn som opplever kriser og traumer.

Det første elementet i barns selvforståelse er barnas opplevelse av kontinuitet. Når et barn opplever vold i familien vil barnet kunne oppleve et brudd i kontinuiteten og manglende opplevelse av sammenheng i livet. Å oppleve sammenheng i livet er ifølge Raundalen og Schultz (2006) forbundet med god psykisk helse. En måte å styrke denne kontinuiteten på og opplevelsen av sammenheng i livet hos et barn som har opplevd vold, vil være å samtale med barnet om hvordan situasjonen er nå og hvordan det vil kunne bli i et framtidsperspektiv. Mange barn ønsker under trygge rammer å snakke om sine verste opplevelser. De har ofte mange spørsmål, og de ønsker forklaringer på det de har opplevd. Dersom de ikke får hjelp av voksne rundt seg til å konstruere sine forklaringer, kan det ende med skyldfølelse og gale forståelser hos barna (Raundalen og Schultz, 2006). Det andre punktet i barns selvforståelse er behovet deres for klarhet og oversikt. Dette kan handle om klarhet og oversikt over hva som skjer og hvorfor det skjer. Voksne prøver ofte å holde tilbake viktig

informasjon og opplysninger, med den begrunnelsen av at voksne vil skåne og beskytte barna. Dette virker imidlertid imot sin hensikt, og barna blir ofte engstelige, forvirret og usikker. Det oppstår gjerne kaos på innsiden. Ved å samtale med barnet, hvor barnet får mulighet til å sette ord på det som skjer, vil opplevelsene på innsiden bli tydeligere, klarere og mindre angstfulle (ibid.).

Et tredje element i barnas forståelse av seg selv og det som skjer rundt dem, er barnas opplevelse av kontroll og en forutsigbar verden (Raundalen & Schultz, 2006). Dette innebærer at barnet må forberedes på hva som skal skje, og hele tiden få gode forklaringer slik at de forstår hvorfor det skjer. Barnet må bli forberedt på det som skal skje, slik at situasjonen oppleves kontrollerbar. Dette øker barnets egenkontroll, og barnet blir aktiv deltaker i dagliglivssamtalen og fremtidsperspektiver. For å fremme forutsigbarhet trenger barnet å forstå egne reaksjoner, slik at barnets opplevelse av indre kaos blir mer forutsigbar og oversiktlig. Språket vårt kan strukturere vår oppfatning av virkeligheten, og vil derfor også kunne dempe ubehagelige følelser (ibid.). For å hjelpe barn med å reflektere etter vanskelige hendelser i livet, kan en ta i bruk pedagogiske hjelpemidler som historiefortellinger. Boken «Hjelp, Pappa slår» kan være et slikt viktig hjelpemiddel. Ved å hjelpe barn å sette ord på og uttrykke det som er vanskelig, hjelper vi barna på veien til å bedre deres selvforståelse. Et fjerde, og kanskje viktigste faktor er barnets egen evne til refleksivitet (Raundalen & Schultz, 2006). Refleksiviteten består både av en indre dialog, og evnen til å reflektere sammen med andre. Dette er knyttet opp mot viktigheten av å bruke språket; å ha muligheten til å kunne sette ord på vanskelige hendelser og kunne fortelle dette til andre. Hvor langt vi som voksne går i å gi barn forklaringer på det som har hendt, må tilpasses barnets modning og utviklingsnivå (ibid.).

Det er denne voksenhjelpen man gir barn når deres forståelse konstrueres, som Raundalen og Schultz kaller «terapeutisk kommunikasjon». Barnets fortolkning og forståelse av det som skjer tillegges en stor betydning som en mulig traumemodifiserende faktor. Til dette trenger barna hjelp fra voksenpersoner. Når

man ikke kommuniserer med barna vil det kunne skape fortier, angst, uvitenhet og utryggghet (Raundalen & Schultz, 2006).

5. Metode

Dette studiet har som hensikt å gi et innblikk i hvordan boken ”Hjelp. Pappa slår!” kan være et hjelpemiddel for barn på krisesenter. Rammene for en masteroppgave gir ikke mulighet til et omfattende ”effektstudie”, da dette ville krevd mer tid og ressurser enn det vi hadde til rådighet. Dette studiet tar utgangspunkt i arbeidet med tre informanter/case og forsøker å vise hvordan informantene benytter seg av informasjonen i boken ”Hjelp, pappa slår!” til å forstå sin egen situasjon bedre. Vi tror likevel at et lite prosjekt som dette, kan gi et verdifullt innblikk i hvordan man kan jobbe med barn som har opplevd familievold. I det følgende kapitlet vil vi redegjøre for hvordan vi har kommet frem til de resultatene vi presenterer i forbindelse med drøftingen. Redegjørelsen vil vise hvilken tilnærming, metode, utvalg og fremgangsmåte i forhold til intervjuguide og analyse vi har benyttet oss av. Det vil også bli presentert etikk, validitet og reabilitet i forhold til dette prosjektet.

5.1 Fenomenologisk tilnærming

Dette studiet har en fenomenologisk tilnærming. Bakgrunnen for dette valget er at hensikten med undersøkelsen er å få tak i barnas opplevelse og forståelse av sin egen situasjon og hvordan dette blir uttrykt før og etter at de har lest boken «Hjelp, Pappa slår». Et fenomenologisk perspektiv innebærer å sette fokus på en persons livsverden (Kvale, 2001). Det er menneskers opplevelse og forståelse av sin egen situasjon som vektlegges (Befring, 2007). Postholm siterer følgende; ”*Fenomenologiske studier beskriver den meningen mennesker legger i en opplevelse knyttet til en bestemt erfaring av et fenomen*” (Postholm, 2005:41). Når en prøver å se et annet menneske, prøver en å «se det samme» som dette mennesket gjør. Ifølge Dalen (2004) må vi forsøke å sette oss inn i situasjonen til personen vi studerer så godt som mulig, og informantenes egne beskrivelser vil danne grunnlaget for den videre tolkningen i

studiet. I dette studiet vil barnas livsverden og forståelse av egen situasjon stå i sentrum.

5.2 Kvalitativt forskningsintervju

Kvalitative metoder går i dybden på fenomener og studerer verden ut fra informantenes ståsted i motsetning til kvantitative metoder, som tar sikte på beskrive og kartlegge problemfelt med målbare størrelser (Befring 2007). I dette studiet skal ingen objektive data kvantifiseres, men studiet søker å ta fatt i informantenes forståelse av egen situasjon. Det er derfor mest hensiktsmessig å benytte seg av en kvalitativ metode. Funnene i en kvalitativ undersøkelse kan ikke generaliseres (Larsen, 2007). Det vil si at det vi eventuelt skulle komme frem til, ikke nødvendigvis gjelder for en annen person selv om denne personen befinner seg i en lignende situasjon.

Et forskningsintervju bygger på en kvalitativ forskningstradisjon, hvis overordnet mål er å utvikle forståelsen av fenomener knyttet til personer eller situasjoner (Larsen 2007). Det kvalitative intervjuet er spesielt godt egnet for å tilegne seg innsikt i informantenes egne erfaringer, tanker og følelser (Dalen 2004). Et intervju kan være helt åpent der intervjuobjektet får fortelle helt fritt om et tema, eller mer strukturert der forskeren fokuserer samtalen inn på bestemte temaer. Vår intervjuguide er semistrukturert. Vi hadde en rekke spørsmål som var fastlagte, men det var rom for at barna kunne fortelle fritt. En av fordelene ved et kvalitativt forskningsintervju er muligheten for å stille oppfølgingsspørsmål og på denne måten kunne rydde noen misforståelser av veien (Dalen, 2004). Dette benyttet vi oss av i forhold til vår yngste informant. Barna kom med en rekke uttalelser og historier utenom våre spørsmål. Disse uttalelsene blir analysert på linje med svarene på spørsmålene i intervjuguiden.

5.3 Utvalg

Innenfor kvalitativ forskning er valget av informanter en svært viktig del av planleggingen av forskningsprosjektet (Dalen 2004). Hvilke informanter vil gi mest relevant informasjon? Vi har valgt en kasuistisk utvalgsmetode (Befring 2007). Det vil si at vi har valgt informanter ut fra en rekke relevante kjennetegn.

5.3.1 Ideelt utvalg

Strauss & Corbin (1998) mener det ideelle utvalg er en gruppe personer som gjenspeiler en maksimal variasjon. Det vil si at forskerne må ha så gode kunnskaper om temaet at de kan plukke ut informanter fra hele spekteret av mennesker forskningsprosjektet kan være gyldig for. På denne måten vil dataene svare på problemstillingen ut fra flest tenkelige synsvinkler (Strauss & Corbin, 1998). Ut fra vår hovedproblemstilling ville et ideelt utvalg være barn fra forskjellige kulturer, ulike sosiale lag, begge kjønn og på flere ulike alderstrinn. Dette lar seg ikke praktisk gjennomføre i dette prosjektet, da det er begrenset med informanter å velge ut fra. Videre ville det beste vært å få tak i barna i det sekundet de ankom krisesenteret, slik at senterets eget opplegg ikke “forstyrret”. Man burde ideelt sett forsikret seg om at barna ikke ble påvirket av noe annet enn vår intervensjon. Av hensyn til etikken, gjennomførbarhet og tidsperspektivet til en masteroppgave lar dette seg ikke gjøre. Vi hadde en begrenset tidsperiode til rådighet og måtte derfor gjennomføre intervjuene på de barna som var på krisesenteret i denne gitte perioden. En annen begrensning er at vi måtte ha samtykke fra mor. Noen mødre ville ikke gi samtykke ut fra forskjellige grunner. Krisesentrene oppgav at mødre ville at barna skulle slippe å snakke om vonde ting og vurderte det derfor best at barna skulle få mulighet til å glemme det som har skjedd. Noen barn som ville være med der mødre samtykket, hadde svært begrensede norskkunnskaper. Det ble derfor umulig å gjennomføre intervjuene og de hadde ikke hatt noe utbytte av boken.

5.3.2 Reelt utvalg

Det er en stor utfordring å velge informanter til et kvalitativt forskningsprosjekt. Selv om utvalget ikke er ideelt, vil det være viktig med en systematisk og gjennomtenkt fremlegging av utvelgingsprosessen (Dalen, 2004). Når man i tillegg skal finne informanter blant en så liten gruppe som barn på krisesenter over et lite tidsrom, kunne ikke kriteriene være for strenge. Vi kom frem til følgende fire utvalgsriterier;

1. barn som bor på krisesenter,
2. barn som har vært vitne til vold (og/eller vært utsatt for vold) i hjemmet,
3. barn i alderen 7-11 år og
4. barn som behersker det norske språket.

Vi kom i kontakt med barna gjennom å sende epost til krisesentrene (Vedlegg nr 1). Flere krisesentre i østlandsområdet svarte raskt at de ønsket å være med og tok kontakt når de fikk barn i den aktuelle målgruppen, hvis mor samtykket. Det var to av barna vi ikke gjennomførte intervjuene med eller avbrøt opplegget etter første samtale. Hos et av barna var det at far slo et lite problem i forhold til det som barnet selv opplevde som hovedproblematikken. Av personverhensyn kan vi ikke komme nærmere inn på dette. Barnet likte likevel å få fortelle og få litt ”ekstra oppmerksomhet”. Et annet barn hadde en mental alder langt under den kronologiske alderen slik vi vurderte det, og klarte ikke å svare på spørsmål eller forstå bokens innhold. Vi avsluttet samtalen med en lek.

5.4 Intervjuguiden

Å gjennomføre forskningsintervjuer krever nøye planlegging, i tillegg til en rekke teoretiske og etiske refleksjoner. Når barn er informanter krever det en ytterligere planlegging og varsomhet i planlegging og gjennomføring av et intervju (Eide og Winger 2003).

Formålet med vårt prosjekt var å undersøke hvordan Raundalen og Schultz' sine begreper; trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedsskap kom til uttrykk i barnas beskrivelser i intervjuene, og om dette hadde endret seg etter at vi hadde lest og arbeidet med boken: "Hjelp, pappa slår!" Vi gjennomførte to intervjuer med hver informant. Et før vi leste boken og et etter at vi hadde lest og samtale om boken. Intervjuguide 1 og intervjuguide 2 er identiske, bortsett fra innledningen og avslutningen (Vedlegg nr 4). Dette fungerte bra og barna reagerte ikke negativt på dette. Vi valgte å kategorisere våre spørsmål under de fire begrepene trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedsskap. Disse kategoriene glir over i hverandre og er i praksis ikke absolutte. Men på denne måten ble det enklere å analysere resultatene i etterkant. Vi utarbeidet spørsmål innenfor hver kategori.

5.4.1 Prøveintervju

Hensikten med å gjennomføre prøveintervjuer er et ønske om å forbedre egne intervjugenskaper, samt bli godt kjent med intervjuguiden i forkant av forskningsintervjuene (Dalen, 2004). Dette ble spesielt viktig for oss da vi intervjuet sårbare barn i en vanskelig livssituasjon.

Informantene i de første prøveintervjuene var voksne mennesker uten personlig erfaring med temaene intervjuene berører. Dette var for å trene på intervjuteknikker og intervjuguiden. Det første barnet vi intervjuet, var i utgangspunktet en informant. Dette barnet levde under andre vanskelige omstendigheter enn det vårt studie omhandlet og ville derfor snakke om andre temaer enn det vi søkte. Vi gjennomførte det første intervjuet og boken av respekt for barnet fordi han uttrykte et ønske om det. Dette "prøveintervjuet" viste seg likevel å være svært nyttig. Vi gjorde oss viktige erfaringer som førte til store endringer av intervjuguiden. Intervjuguide 1 og intervjuguide 2 ble identiske, noe de i utgangspunktet ikke var. Disse forandringene hjalp oss til å gjøre datainnsamlingen mer strukturert, samt at dataene var lettere å analysere i etterkant.

5.4.2 Gjennomføring av intervjuene

Alle intervjuene våre fant sted på krisesentrene, og hvert intervju tok ca en time. Vi gjennomførte to intervjuer med hvert barn, samt at vi leste boken høyt for dem og hadde samtaler etter hvert kapittel. Vi oppholdt oss på krisesenteret i sammenlagt en uke (5-7 dager) med hver av barna. Datainnsamlingen tok tre uker da vi hadde tre informanter. Første intervju ble gjennomført første dagen vi var på krisesenteret. Vi fordelte deretter arbeidet med boken ut over to til fire etterfølgende dager alt etter barnets alder, modningsnivå og konsentrasjonsevne. Deretter hadde barnet «fri» en dag, før vi gjennomførte det siste intervjuet med barnet. En «fridag» antok vi i større grad ville gi barnet mulighet til å fordøye og reflektere over de ulike temaene fra boken. Alle intervjuene ble tatt opp på bånd.

Vi vurderte at en kort «bli-kjent-periode» ville være nyttig, slik at barnet kunne oppleve å være på "hjemmebane" (Eide & Winger, 2003). Vi var sammen med barnet på krisesenteret noen timer før første intervju fant sted. Samme person som gjennomførte første intervju, leste boken sammen med barnet de påfølgende dagene. Den andre av oss gjennomførte det andre intervjuet. Dette var for i størst mulig grad å unngå at barnet ville svare mer utfyllende på det andre intervjuet, da det var blitt godt kjent med den av oss som gjennomførte det første intervjuet og arbeidet med boken. En av informantene hadde imidlertid godt kjennskap til den andre intervjueren ved intervju nummer to. Vi innser at dette kan ha medført at barnet har avgitt andre og mer utfyllende svar enn det barnet ville gjort dersom det hadde vært noe mindre kjent med intervjueren.

Vi hadde som sagt en semistrukturert intervjuguide. Spørsmålene var fastlagte, men ga rom for å følge opp barnas uttalelser. Noen spørsmål ble utelatt fordi barna allerede hadde svart på dem tidligere i intervjuet. Vi forsøkte å få intervjuet til å minne mer om en samtale enn utspørring. På denne måten forsøkte vi å ta vare på både en tematisk og en dynamisk dimensjon. Barnet skulle oppleve intervjusituasjonen som trygg og ivaretagende, samtidig som vi fikk den informasjonen vi var ute etter (Kvale, 2001).

I gjennomføringen av intervjuet forøkte vi å tilpasse spørsmålsformuleringene etter barnets emosjonelle og sosiale modenhet, da vanskelige spørsmål ofte bidrar til at barn blir motløse og mister motivasjonen til å fortsette. Vi motiverte barna ved å fortelle dem at de var eksperter på egne liv og det var hvordan de tenkte som var interessant for oss. Vi forsøkte å unngå at barna skulle oppleve intervjuene som eksaminasjoner med kun «riktige» svar (Eide & Winger, 2003).

Rekkefølgen på spørsmålene var resultat av nøye planlegging, da vi ønsket å gi informantene en følelse av mestring. Vi vekslet mellom enklere og mer vanskelige spørsmål. Vi forsøkte å være oppmerksomme på barnas reaksjoner på spørsmålene underveis, og presset ikke dersom de gav signaler på at de ikke ønsket det. Det ene barnet ble svært stille og tittet ned i fanget på noen av spørsmålene, og vi gikk dermed videre til neste spørsmål og gav samtidig en bekreftelse på at det var helt greit å ikke svare. På slutten av hvert tema hadde vi en kort oppsummering av det vi hadde snakket om, samt en kort introduksjon til neste tema for å gjøre overgangene lettere for barna.

Vi brukte god tid på avslutte intervjuene med positive tilbakemeldinger. Et av barna var spesielt opptatt av hvordan hun hadde mestret situasjonen og om svarene hun gav oss var gode nok. Et svært viktig aspekt ved intervjuene for oss var at barna gikk ut av intervjusituasjonen med en følelse av å bli sett og hørt, og en følelse av å bli verdsatt for de svarene de gav oss.

Mange krisesentre har egne opplegg for barna, og dette kan være en mulig feilkilde som ligger i at krisesentrenes opplegg kan påvirke barna. Ingen av krisesentrene hadde opplegg for de aktuelle barna i det tidsrommet vi jobbet med boken. For å i størst mulig grad unngå slike feilkilder, valgte vi å intensivt jobbe med boken i en uke uten at barnet var involvert i noe annet terapeutisk opplegg eller planlagte samtaler den aktuelle perioden.

5.4.3 Intervju med barn

Å la barn være informanter er den beste måte å få vite noe om barnas egne opplevelser sett fra deres ståsted (Holmsen, 1999). En voksens beskrivelse av hvordan vi tror et barn har det, vil alltid være en sekundær beskrivelse. Å intervju barn stiller store krav til oss som intervjuere. Det er svært viktig å forklare barnet hensikten med intervjuet på forhånd, slik at de blir trygge på hvordan informasjonen skal bli brukt, og at de får bekreftet at ingen svar er riktig eller feil. Barnet må få en forståelse for hva det er med på, og hva som forventes i et intervju (Tiller, 1991). Vi brukte god tid på å forklare barna hensikten med intervjuet på forhånd og svarte på spørsmål om intervjusituasjonen og forskningsprosjektet. Vi forsøkte også å forklare at det var deres opplevelse vi var ute etter og ingen svar kunne derfor være gale.

Ifølge Killen er det viktig å møte barn i vanskelige livssituasjoner der det er følelsesmessig, dersom vi som voksne skal intervju barn (Killen, 1991). For å imøtekomme dette, snakket vi med ansatte på senteret og barnas mødre i forkant av intervjuet. På denne måten fikk vi noe forhåndskjennskap til barna slik at vi i størst mulig grad kunne møte barna der de var følelsesmessig på intervjutidspunktet. Det kreves en «skjerpet bevissthet» fra oss voksne når vi skal intervju barn, og barnet har behov for å bli ivaretatt gjennom alle faser av intervjuprosessen. Vi er klar over at denne informasjonen har preget vår for-forståelse og tolkning av barnas uttalelser, men vi opplevde disse samtalene som svært nyttige, spesielt i forhold til vår yngste informant.

Når voksne skal intervju barn, kan det ofte oppstå et skjevt maktforhold mellom barnet og den voksne, hvor barnet lett blir den underlegne. Mye av dette kan handle om hvem barnet identifiserer intervjueren med og hvordan dette virker inn på relasjonen mellom barnet og intervjueren. Barn og voksne vil stå i et asymmetrisk forhold til hverandre, og barnets tidligere erfaringer vil kunne virke inn på intervjusituasjonen. Barn kan ha en tendens til å gi de svarene de tror at vi som voksne ønsker å få. For å skape en best mulig relasjon mellom oss som intervjuere og barna på senteret, ble det viktig for oss å skape en atmosfære preget av trygghet, tillitt,

anerkjennelse, engasjement og en balansert involvering i kontaktforholdet. Gjensidig trygghet og tillit er helt avgjørende for at man skal få en tilgang til barnas tanker (Eide & Winger, 2003).

5.5 Analyse

Analysen begynner allerede i det informanten beskriver sin livsverden. I samtale med intervjueren vil både informanten og intervjueren oppdage nye forhold og tolke mening inn i det som blir sagt (Kvale, 2001). Den største andelen av data vi har benyttet oss av i dette prosjektet kommer fra transkriberte intervju. Gjennom transkriberingen blir vi som forskere bedre kjent med intervjumaterialet. Det er en fordel å transkribere umiddelbart etter at intervjuene er gjennomført, noe som vil føre til en mest mulig korrekt gjengivelse av intervjuet (Dalen, 2004). Kvale hevder at man til stadighet må gå tilbake til de opprinnelige lydbåndene og kontrollere om man har brukt datamaterialet på en hensiktsmessig måte (Kvale, 2001,). Men på et punkt må man slutte å kontrollere og forholde seg til den skrevne teksten (Dalen 2004). I vårt prosjekt har vi i tillegg til den skrevne intervjuteksten informasjon fra samtaler med mødre og ansatte på krisesentrene, samt memos fra intervjusituasjonen og arbeidet med boken ”Hjelp, pappa slår!”

I analysen har vi forsøkt å sette intervjumaterialet inn i en teoretisk ramme. Vi har forsøkt å se dataene i lys av de fire begrepene Raundalen og Schultz presenterer i forbindelse med boken:

- *Trygghet: Skape trygghet i her-og-nå situasjonen*
- *Skyldfølelse: Gi klare meldinger om at barn ikke kan noe for at voksne slår.*
- *Forklaringer: begripelige og håndterbare forklaringer som gir mening bidrar til trygghet ved at en kan forstå bakgrunnen for overgrepene- og reduserer skyldfølelse*
- *Fremtidsberedsskap: skape mest mulig klarhet og forutsigbarhet i situasjonen. Kunnskap om rettigheter, hvem en kan snakke med og hvem som kan hjelpe skaper trygghet fremover (Raundalen & Schultz 2008:7).*

I vårt tilfelle genererer vi ikke ny teori ut fra datamaterialet, i og med at det teoretiske utgangspunktet er gitt. En viktig del av analyseprosessen er derfor å kode barnas uttalelser i forhold til de fire begrepene/kategoriene. Dette innebærer at vi går igjennom tekstene, koder dataene og dermed kategoriserer dem etter hva de handler om (Dalen, 2004).

Intervjuguiden er også bygd på disse kategoriene. Vi har forsøkt oss på flere måter å knytte informasjonen opp mot kategoriene. Først låste vi oss fast ved å knytte barnas svar direkte opp mot hvilken kategori spørsmålet lå under. Dette fungerte dårlig. Barn har en tendens til å hoppe frem og tilbake i intervjuet. De kan være mer spontane i sine svar enn eldre informanter og følger egne tankerekker (Eide & Winger, 2003). Vi hadde en semistruktuert intervjuguide som gjorde det mulig å følge barnets initiativ. Kodingen ble derfor en mer omstendelig prosess enn hva vi i utgangspunktet var forberedt på. Vi gikk frem og tilbake i hele intervjuteksten, samt i memos, for å kunne kode dataene riktig i forhold til kategori/tema. Analyseprosessen vår kan minne om det Dalen beskriver som tematisering. Vi har hatt fastlagte kategorier/temaer i forkant av intervjuet (Dalen, 2004).

Etter å ha kodet informasjonen opp mot de fire kategoriene knytter vi de to intervjuene hvert enkelt barn har opp mot hverandre. Dalen bruker vendepunkt for å beskrive en slik måte å sette dataene opp på. Det er før og etter et gitt punkt (Dalen, 2004). For vår del er det før og etter at vi har lest boken "Hjelp, pappa slår!" og hatt samtaler om innholdet.

I fremstillingen av resultatene våre har vi forsøkt å ta med sitater i henhold til det Dalen kaller den tematiske metoden. Dette innebærer å gjengi sitater som uttrykker det essensielle i det informanten har fortalt innenfor det aktuelle temaet (Dalen, 2004).

5.6 Metodiske og etiske vurderinger

5.6.1 Etiske hensyn

Spørsmål rundt etikk er viktig i alle forskningssammenhenger, spesielt der barn og unge berøres (Øverlien, Jakobsen & Evang, 2009). Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NESH) har utformet retningslinjer knyttet til etiske vurderinger (NESH, 2006). Disse kravene blir spesielt viktig å følge når mennesker i en sårbar og sensitiv livssituasjon sier seg villig til å delta i forskning. Prosjektet vårt har også blitt vurdert av NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste) som godkjente gjennomføringen av prosjektet. Følgende retningslinjer blir viktige å ta hensyn til i vår undersøkelse; krav om informert og fritt samtykke og krav om konfidensialitet. I tillegg har vi hatt et fokus på hvordan vi best mulig kan ivareta barna under selve intervjuprosessen.

Informert og fritt samtykke innebærer å gi barna god informasjon om prosjektet vårt i forkant, før de gir sitt samtykke til å delta i prosjektet vårt. Vi skrev først et informasjonsbrev til alle de aktuelle krisesentrene, med et samtykkeskjema som vedlegg (vedlegg nr 2). Alle barna var under 12 år, og mødrene til barna måtte derfor samtykke på barnas vegne. I den anledning skrev vi derfor et eget brev til barna som mødrene skulle lese for dem i forkant av intervjuet (vedlegg nr 3). I møte med barna forklarte vi igjen hvem vi var, og hvorfor vi ønsket å intervju dem. På denne måten ville vi sikre oss at barnet var oppmerksom på hva det innebærer å bli intervjuet, slik at det kunne *danne seg en rimelig forståelse av forskningsfeltet, av følgende av å delta i forskningsprosjektet, og av hensikten med forskningen* (NESH, 2006, punkt 8). Det ble også viktig for oss å formidle til barna hvordan informasjonen de gav oss ville bli brukt senere, og at barnet kunne trekke seg fra intervjuet når som helst dersom det måtte ønske det. Vi syntes det var nødvendig å gi denne informasjonen på en slik måte, så barna i størst mulig grad ville forstå hva de svarte ja til å delta på.

Krav om konfidensialitet omhandler anonymisering av personopplysninger, og stiller strenge krav til hvordan opplysninger skal behandles og oppbevares. (NESH, 2006). Vi informerte både barna og mødrene på krisesenteret om at informasjonen som ville komme fram under intervjuene skulle anonymiseres. For at verken informantene eller krisesentrene skulle kunne gjenkjennes i datamaterialet eller masteroppgaven, anonymiserte vi barna, krisesentrene de har bodd på, samt detaljer i det enkelte barns historie. Alle tre barna fikk velge seg egne fiktive navn som ble brukt under transkriberingen og i selve oppgaven.

Når man i forskningssammenheng bruker barn som informanter er det svært viktig å beskytte og ivareta barna under hele prosessen. Denne beskyttelsen og ivaretakelsen av barna står i retningslinjene fra NESH (NESH, 2006). For å forstå bedre trenger vi barnas egne stemmer, men ikke for enhver pris. Det ble særlig viktig for oss at intervjusituasjonen skulle føles best mulig for barna hele veien. Dette innebar at vi som intervjuere ikke ville presse barna til å svare, og heller ikke stille oppfølgingsspørsmål når barna gav oss signaler på at det ikke ønsket å svare på det aktuelle spørsmålet. Kvalitativ forskning handler om en balansegang mellom nærhet og avstand (Øverlien, Jakobsen & Evang, 2009). Dette innebærer at intervjuet ikke skal oppleves som utnyttende eller krenkende på noen måter. Vi observerte derfor kontinuerlig barnas signaler under intervjusituasjonen, og avsluttet intervjuet dersom barnet viste tegn til ubehag. Vi var også lydhøre overfor barna, og «bremset» samtalen dersom vi fikk inntrykk av at barnet ville fortelle ting det ville komme til å angre på senere. Å snakke om traumatiske hendelser kan bringe fram mange såre og vanskelige minner. Vi sikret oss at ansatte på krisesentrene kunne ha samtaler med barna i etterkant av intervjuene, dersom dette skulle bli nødvendig.

5.7 Validitet og realibilitet

Et viktig ledd i kvalitetssikringen av studiet er å belyse validitet og reliabilitet (Kvale, 2001). Vi vil følgende ta for oss sentrale validitetsfaktorer for å belyse kvaliteten, samt redegjøre for reabiliteten i den grad det er mulig i vår kvalitative forskning.

5.7.1 Validitet

Validitet handler om hvorvidt forskningen undersøker det som det er meningen at den skal undersøke (Kvale, 2001). Validiteten er gyldigheten av resultatene vi har fått (Befring, 2007). Dette blir viktig å sikre i størst mulig grad gjennom alle trinn i forskningsprosessen. Vi har valgt å hovedsakelig benytte oss av Maxwells fem kategorier i drøftingen av validiteten i vår forskning;

Deskriptiv validitet

Deskriptiv validitet tar opp hvorvidt informasjonen i datasamlingen er en riktig gjengivelse av det som informantene faktisk sa (Maxwell, 1992). Dette prøvde vi å sikre oss i størst mulig grad ved å ta opp intervjuene på lydbånd. Vi transkriberte også intervjuene umiddelbart etter at hvert intervju fant sted. På denne måten minimerte vi derfor muligheten for at noe av informasjonen skulle gå tapt da vi hadde samtalen friskt i minne, og vi unngikk i størst mulig grad å skrive ned feilaktige opplysninger (Dalen, 2004). I tillegg skrev vi utdypende memos under hele intervjuprosessen, noe som har bidratt til å styrke den deskriptive validiteten. Dette gav oss muligheten til å notere oss barnas non-verbale signaler som ikke kommer på lydbånd. Med tanke på at vi intervjuet barn i en vanskelig livssituasjon, opplevde vi at de non-verbale signaler som ble uttrykt underveis gav oss verdifull informasjon. Vi opplevde det også som en fordel å være to intervjuere, da vi begge gjennomgikk transkriberingen for å kvalitetssikre det i størst mulig grad.

Tolkningsvaliditet

Tolkningsvaliditet viser til prosessen der forskeren prøver å finne en ”indre sammenheng” i datamaterialet (Dalen, 2004). Dette innebærer å tolke meningen informantene har lagt i deres utsagn (Maxwell, 1992). Tolkningsvaliditet er et stadig dilemma, ettersom man alltid kan tolke en persons uttalelse på forskjellige måter. I tillegg er barn og voksnes forståelseshorisont forskjellig (Wormnæs, 1987). Det vil derfor stille store krav til oss som forskere da vår og barnas forståelseshorisont er så ulik. Barn kan også ha en tendens til å komme med motstridende svar i samme intervju (Eide & Winger, 2003). I den forbindelse ble det viktig for oss å bruke god tid til utarbeidelsen av vår intervjuguide, da en dårlig utviklet guide kan gi mange ufullstendige forklaringer som kan lede til at man sitter igjen med flere spørsmål enn svar. Det hadde vanskeliggjort tolkningsprosessen ytterligere (Dalen, 2004). Ettersom vi er to som gjennomfører dette studiet sammen, ble det nødvendig at vi på forhånd utviklet en felles forståelse for hvordan vi skulle gjennomføre intervjuene og tolkningene av dem. Hvem vi er som personer vil påvirke både intervju, analyseprosessen og fremstillingen av materialet (Dalen, 2004).

Teoretisk validitet

Teoretisk validitet dreier seg om de begreper og mønstre som brukes for å beskrive og tolke et fenomen. Det legges vekt på å forklare sammenhenger mellom teori og datamaterialet (Maxwell, 1992). En slik validitet krever at de sammenhenger som forskeren avdekker og forklarer skal kunne dokumenteres i datamaterialet og forskerens fortolkning av dette (Dalen, 2004). Vi kodet dataene opp mot de fire begrepene trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedskap. Vi har forsøkt å gjøre rede for kodingsprosessen, samt teorien vi diskuterer resultatene opp mot.

Generaliseringsvaliditet

Generaliseringsvaliditet er Maxwells fjerde kategori, og det refereres til i hvilken grad materialets funn kan ha relevans for andre lignende grupper (Maxwell, 1992). I forhold til dette studiet blir dette et spørsmål om de tre informantene gir et bilde av

hvordan boken «Hjelp, Pappa slår» kan hjelpe andre barn som har opplevd vold i hjemmet. Ifølge Gamst og Langballe (2004) er generaliserbarhet et spørsmål om nytteverdi eller relevans. Ut fra en fenomenologisk forståelse tolker alle mennesker hendelser ut fra sin egen forståelseshorisont (Postholm, 2005). Slik vi ser det opplevde våre tre informanter boken «Hjelp, Pappa slår» ulikt. Barna ble opptatt av forskjellige deler av boken alt etter hva de hadde opplevd og hadde behov for. Man kan snakke om høy generaliserbarheten innenfor kvalitative studier når slike studier er store (Kvale, 2001). Vårt studie er gjennomført innenfor et kortere tidsperspektiv, og vi bruker kun tre informanter. Man kan derfor stille et spørsmålstegn ved generaliseringsvaliditeten ved studiet. Vi mener likevel at våre funn og tolkninger kan gi et bilde av hvordan et slikt pedagogisk hjelpemiddel kan være til hjelp for barn som har opplevd vold i hjemmet sitt.

Evalueringsvaliditet

Evalueringsvaliditet viser til evalueringen en gjør av resultatene. Forskere må være seg bevisste på hvordan dataene som fremkommer i studiet blir forstått og vurdert (Maxwell, 1992). I denne undersøkelsen har vi forsøkt å være mest mulig objektive i vurderingen av funnene, men det vil likevel bære preg av vår subjektive tolkning. Vår tolkning vil være påvirket av vår for-forståelse fra tidligere erfaringer (Dalen, 2004). Vi ønsker at leserne skal kunne evaluere gyldigheten av forskningen vår. Derfor fremkommer det sitater og beskrivelser av barna i fremleggingen av resultatene og drøftingen. På denne måten kan leseren se hvordan vi har tolket barnas uttalelser.

5.7.2 Reabilitet

Reabiliteten i et forskningsprosjekt viser til hvor pålitelige resultatene er, og hvorvidt de kan etterprøves av andre (Dalen, 2004. Kvale, 2001). Innenfor kvalitativ forskning er dette et krav som er praktisk umulig å innfri. Dataene som fremkommer i et intervju vil alltid være preget av den enkelte informant, intervjueren og relasjonen mellom intervjuer og informant (Dalen, 2004). Både individet og omstendighetene forandrer seg over tid, og dette vil vanskeliggjøre en etterprøving av resultatene. En

kan heller ikke sikre seg mot at informanten ville svart noe annet hvis intervjuet hadde vært gjennomført en annen dag. Ifølge Dalen blir det nødvendig å nærme seg reabilitetsspørsmålet innenfor kvalitativ forskning på en annen måte enn i kvantitativ forskning. Reabiliteten må styrkes gjennom å beskrive de enkelte leddene i forskningsprosessen så nøyaktig som mulig. Dermed vil en annen forsker i praksis kunne ta på seg samme «forskerbrillene» ved en mulig etterprøving (Dalen, 2004). Denne rapporten innehar en omfattende beskrivelse av informantene, utvalgskriteriene, gjennomføringen av intervjuene, intervjuguiden, samt analytiske metoder som er brukt i bearbeidingen av datamaterialet slik at det teoretisk sett vil være mulig for andre forskere å gjennomføre prosjektet.

6. Resultater og drøfting

Hensikten med dette studiet er å undersøke hvordan boken «Hjelp, Pappa slår» kan hjelpe barn som har opplevd vold i hjemmet. Barnas utsagn i intervjuene har blitt kategorisert under de fire begrepene: trygghet, forklaringer, skyldfølelse og fremtidsberedskap. Først i intervju 1, som ble foretatt før boken ble lest, så i intervju 2, som ble gjennomført etter at barna hadde arbeidet med boken. Barnas fortellinger og svar fra de to intervjuene ble så sammenlignet, for å kunne undersøke om barna kunne uttrykke større grad av trygghet, bedre forklaringer, reduksjon av skyldfølelse og bedre fremtidsberedsskap i forhold til sin egen situasjon etter å ha lest boken. Begrepene trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedsskap er hentet fra forfatterne av boken: Raundalen og Schultz (2008). Begrepene er slik vi ser det en videreføring av Antonovskys begreper begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet, som er hentet fra hans teori om opplevelse av sammenheng. Sitatene som presenteres underveis i drøftingen er barnas egne sitater. I presentasjonen av resultater og drøftingen har vi trukket frem de begrepene som syntes mest fremtredende hos det enkelte barn og hvor endringene har vært størst. Vi har utelatt de begrepene som barna selv ikke var opptatt av, og hvor det ikke var betydelig endring hos barna. Den siste informanten vår Ben, har i tillegg fått et underkapittel som omhandler betydningen av å snakke med noen. Det kan være at skillene mellom de fire begrepene/kategoriene; trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedsskap kan virke kunstige. Kategoriene henger tett sammen og de overlapper hverandre i praksis. Det er likevel mest hensiktsmessig å fremstille resultatene på en slik måte.

Det har som tidligere nevnt blitt gjennomført seks intervjuer av tre barn på tre ulike krisesentre i østlandsområdet. Vi vil følgende presentere 3 barn/case, hvor det av anonymiseringshensyn har blitt utelatt eller endret opplysninger om barnas navn, deres alder og detaljer om familien. Alle barna bodde på krisesenteret på intervjuetidspunktet, og et av barna bodde på krisesenteret for tredje gang. Alle barna

har vært vitne til fars vold mot mor over lengre tid og i varierende grad. Gjennom presentasjonen av barna forsøker vi å gi et innblikk i hvert enkelt barns historie. Disse historiene er skrevet ut fra informasjon fra krisesenterets ansatte, mødrene og barnas fortellinger.

6.1 Case 1: Maia 10 år

Maia er ti år og bor på krisesenteret for tredje gang. Maias mor ble slått og sparket daglig av faren til Maia i følge moren og Maia selv. Da Maia fylte fem år flyttet hun og moren inn på krisesenteret for første gang. Etter en kort stund på krisesenteret bestemte Maias mor seg for at hun og datteren skulle flytte tilbake til Maias far som den siste måneden hadde vist stor anger for sine tidligere handlinger. Etter noen måneder mente Maias far at det beste for forholdet mellom han og moren ville være å sende Maia bort en stund. Dette resulterte i at Maia måtte bo hos sin mormor i utlandet i over to år. I mellomtiden fikk foreldrene til Maia to nye barn. Maia kom tilbake til Norge da hun var åtte år. Maia snakket mye om hennes opplevelse av farens favorisering av de to yngre søsknene hennes. Hun fortalte om flere episoder hvor faren direkte mobbet henne, og hvor han presset søsknene hennes til å gjøre det samme. Hun ble ofte liggende våken på nettene og høre på all skrikingen mellom foreldrene sine. Av og til vekket faren barna midt på natten. Da reiv han dem ut av sengene og kastet dem i gulvet. Da Maia ankom krisesenteret for andre gang, bodde hun, moren og de to småsøsknene der i mange måneder. De flyttet nok en gang tilbake til Maias far, etter at faren hadde vist stor anger over alt som hadde skjedd. Etter ytterligere noen måneder måtte familien rømme til krisesenteret på nytt, og denne gangen har de bodd her lenge. Maia sa at hun har uttrykt et ønske til moren om å bo i et hus langt borte fra faren sin, men hun regnet med at de skal flytte tilbake til han.

Gjennom intervjuene fremsto Maia som en svært tillitsfull jente. Vi oppfattet henne som åpen, moden og reflektert. Hun var gjennom begge intervjuene god til å fortelle, og hun skilte mellom egne følelser og faktiske hendelser. Vi opplevde henne som en oppvakt jente med mye innsikt i hvordan mennesker kan fungere. Hun hadde allerede i intervju 1 svært gode forklaringer på vold og hvorfor noen lett benytter seg av vold. Hun gjenfortalte bokens innhold etter at vi hadde lest den og hun kunne diskutere likheter og ulikheter mellom seg selv og barna i boken. Det virket som om Maia nøt den oppmerksomheten hun fikk gjennom intervjuene og arbeidet med boken. Hun uttrykte gjentatte ganger at hun likte boken veldig godt og hun krøp opp i armkroken når hun ble lest for. Vi vil følgende trekke frem det begrepet som synes mest interessante i forbindelse med Maia; skyldfølelse.

6.1.1 Skyldfølelse

Det mest fremtredende i Maias første intervju er hennes mange beskrivelser av skyld i forhold til fars vold mot mor. Når Maia snakket om kranglingen og volden mellom foreldrene slik det hadde fortonet seg for henne, trakk hun uten unntak fram sin egen rolle i konfliktene. Hun snakket om hva hun burde ha gjort annerledes slik at faren hennes ikke trengte å bli så sint. Dette var et tilbakevendende tema under hele det første intervjuet. Her er en av hennes forklaringer fra intervju 1:

«Jeg prøvde liksom å si og gjøre som han ba meg om. Jeg prøver å være en bedre person, men han hører ikke på det. Han tror at jeg er den samme som jeg var. . Men nå som jeg begynner å bli litt bedre og det har mamma også sagt til han, men han hører ikke på. Han tror jeg alltid er den samme, men det er jeg ikke. Jeg har alltid prøvd å være en annen person. Jeg skulle ønske han kunne gi meg en ny sjanse til å vise hvor snill jeg egentlig er. Da kunne jo alt blitt bedre»

I det første intervjuet med Maia, forklarte Maia mye av fars vold med utgangspunkt i at hun selv hadde gjort så mye dumt som hadde irritert han. Hun fortalte hvordan hun stadig prøvde å forandre seg til en snillere person slik at faren ikke trengte å bli så sint. Hun hadde mange forklaringer på hvorfor faren hennes ikke likte henne, som at hun oppførte seg dårlig, at faren trodde hun var en tyv eller at hun ikke klarte å gjøre de tingene som var forventet av henne og lignende. Mange barn anklager ofte seg selv

for å ha oppført seg på en måte som ikke har tilfredsstilt far nok, slik at fars vold mot mor kunne vært unngått. De går også ofte rundt med skyldfølelse for å ikke å ha passet og beskyttet mor godt nok (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998b).

Når Maia fortalte om volden faren utøvde mot mor, endte hennes fortellinger med at årsaken lå i noe Maia hadde sagt, gjort eller ikke gjort. Hun har tydeligvis lett mye etter forklaringer på det som skjer. Forklaringene hun finner kan godt være en god stund i forkant av volden. Det neste sitatet er hentet fra intervju 1:

”Pappa var egentlig blid, men så glemte jeg meg bort og løp sammen medog.....(Navn på søsken) i gangen. Det bråkte veldig. På kvelden slåss dem. Jeg hørte mamma ble slått... og sånn.... Jeg hørte at pappa skreik at jeg hadde bråkt hele dagen. Det er så dumt at jeg glemmer meg.”

Raundalen og Schultz (2008) beskriver hvordan barn av voldelige foreldre stadig er på «jakt etter forklaringer». De streber etter å finne mening og forstå sammenhengen bak de skremmende hendelsene. Hvis Maia ikke hadde gjort noe galt, lå årsaken til foreldrenes krangel i at de diskuterte henne og hennes oppførsel. Intervju 1:

”Noen ganger på natta så ligger jeg senga mi og hører på dem krangler. ”Maia” kan finne på hva som helst, kan pappa rope, også at det er mamma skyld at jeg blei sånn. Også hører jeg at mamma får vondt. Men det er ikke mamma sin skyld at jeg har blitt sånn. Jeg prøver å være bra.”

Maia ble spurt om hun kunne forklare hva hun mener med ”blitt sånn”. Hva er det hun har blitt. Det eneste Maia klarer å svare er: *”Sånn trollete.....sånn andre ikke liker.”* Denne forklaringen står ikke i stil til de ellers svært utdypende forklaringene Maia avgir. Det virker som om Maia ikke forstår hva som skjer. Når barn ikke klarer å finne forklaringer, legger de ofte skylden på seg selv (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998).

Barn har ikke de samme forutsetninger og erfaringer som voksne til å kunne sette sine opplevelser i perspektiv, samt tolke og forstå det som skjer (Holmsen, 1999). Barn er egosentriske, i den forstand at de tenker ut fra seg selv. Hvis ingen hjelper de i sin søken på forklaringer, vil de skape forklaringer på det skjer med utgangspunkt i egne handlinger (Steinsvåg, 2008).

Mange foreldre har i tillegg uenigheter om daglige ting som angår barna, dermed er det enda lettere for et barn å ta på seg skylden for volden. Små barn kan dermed tro at det er deres skyld at faren slår moren deres, da deres kognitive nivå tilsier at de ofte er sentrum i alt som skjer (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998b).

Maia fortalte at hun ofte forsøkte å bryte inn når hun forsto at foreldrenes krangel kom til å ende med vold mot mor. Slik vi forsto Maia, opplevde hun et ansvar for å bryte inn i krangelen i og med at hun selv ofte var årsaken og utgangspunktet for uenighetene. Hun fortalte om flere episoder hvor hun har gått i mellom foreldrene for å stoppe faren fra å slå og sparke. Her er et eksempel fra intervju 1:

”jeg hoppet opp på ryggen hans da han slo mamma, for å ta kontrollen, og jeg prøvde liksom å få.....jeg skreik til han og..... Han tok tak i øret mitt og kastet meg i golvet. Jeg ville så gjerne at han skulle høre på meg.”.

Mange barn prøver å «megle» eller «bryte inn» i foreldrenes krangel, og når dette ikke fører fram vil mange barn føle skyldfølelse for volden i hjemmet (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998c). Maia fortalte at konsekvensene av å forsøke å stoppe kranglingen, var alt fra klyp og slag til at faren la puter og lignende over ansiktet hennes og holdt henne nede. Maia opplevde at hennes forsøk på å bryte inn ikke førte til at volden opphørte mellom foreldrene. Når barn forsøker å stoppe volden, men ikke makter å løse situasjonen, kan dette bidra til en ytterligere følelse av skyld (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998c). Maia bruker ordene *”ta kontrollen.”* Mange barn prøver å ta kontroll på situasjonen ved å legge skyld og ansvar på sine egne skuldre i ukontrollerbare situasjoner (Simonsen & Steinsvåg, 2007).

Maia prøver å tillegge faren positive egenskaper som en far som egentlig er et veldig godt menneske innerst inne.

”Han er egentlig ganske snill. Før ga han meg mye penger og sånt, for da likte han meg veldig veldig godt.....Når jeg kom fra mormor, gjorde han alt for meg og mer....Innerst inne så er han et veldig godt menneske, han pleide alltid å gå tur med oss og sånt.....Men nå har han slutta helt. Også er det veldig lissom bra at han gir hand til mamma og vil begynne på nytt.....men sånn kan det jo ikke være for alltid.”

Barn har et grunnleggende behov for å ha et «indre bilde» av sine foreldre som kompetente og mestrende omsorgspersoner. Barn tar dermed ofte på seg skylden for fars vold mot mor for å beholde sitt indre bilde av sine foreldre som gode omsorgspersoner (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998b). Maia fortalte i intervju 1 at faren drakk mye alkohol og hadde hatt en vanskelig oppvekst, men hun bruker dette likevel som nok et argument for at det var ekstra viktig at hun var grei mot han.

Boken tar opp at barn aldri har skyld i at voksne velger å bruke vold. Den gir mange bekreftelser på at det aldri er barns skyld at voksne slår verken mor eller barn. Det er ingen andre enn voldsutøveren selv som har skylden for volden og det er de voksne som må ta ansvar uavhengig av tidligere opplevelser. I tillegg gir den en rekke forklaringer på hvorfor noen voksne ikke har kontroll på sinnet sitt; som vonde opplevelser fra barndommen og rus osv. Barna får en rekke mulige forklaringer på det som har hendt dem, samtidig som de får understreket deres egen uskyld.

I dialogen etter hvert kapittel var temaet skyld noe Maia kom tilbake til gang på gang, og som hun ønsket å diskutere. Det virket som om det var enklere for henne å se at barna i boka ikke hadde skyld i voldshandlingene som ble beskrevet der, enn at hun selv ikke hadde skyld i farens vold mot moren. Hun formidlet at det var faren til Eivind og Yngvild som hadde valgt å drikke, og at det var hans valg å slå mammaen og barna. Ordet ”valg” gikk igjen når Maia snakket om faren i boka. Dette ordet brukte hun ikke om sin egen far. Han hadde blitt sånn fordi han ikke hadde fått nok kjærlighet som liten. Selv om Maia ikke klarer å si at faren ”velger” å benytte seg av vold, kan hun i intervju 2 legge noe av skylden over på faren:

På spørsmål om hun selv kunne gjort noe for å hindre at faren hennes slo moren svarte hun i intervju 2:

”Jeg kunne ikke gjort noe selv. Jeg prøvde før...hjemme...Men han ville ikke stoppet uansett. Pappa trengte hjelp, jeg kunne ikke gjøre noe...Det er jo pappas egen skyld. Kanskje han har problemer med drikking, eller så har han kanskje

aldri lært hjemme i sin egen oppvekst hvordan han skal være en bra pappa. Det har nok ikke min pappa gjort. Og han drikker mye alkohol”.

Et annet sitat fra intervju 2 er:

”Det er så lett å tro at jeg alltid kunne gjort mer..... i huset og sånn, også hadde ikke pappa blitt så sint. Kanskje han hadde blitt så sint uansett. Tror du det ?”

Senere i intervjuet sier Maia:

”Pappa må lære seg en annen måte å være på og styre sinnet sitt...det kan ikke fortsette sånn. Han lærte sånn av foreldrene sine. Vi skal ikke lære sånn” (Maia refererer til søsknene sine)

Maias har gjennomgående store endringer i svarene som omhandler skyldfølelse fra første til andre intervju. Det er selvfølgelig vanskelig å si om disse forandringen bare er gjentakelser fra gjennomgått materiale, eller om Maia har internalisert disse tankene. Boken har uansett vekket hennes nysgjerrighet om temaet skyld og igangsatt en refleksjon. Refleksiviteten er en viktig faktor i forhold til et barns selvforståelse (Raundalen & Schultz, 2006). Maia kan reflektere høyt for oss og kan også reflektere sammen med oss ved å spørre etter våre meninger. Dette er knyttet opp mot viktigheten av å bruke språket som igjen gir muligheten til å strukturere tankene. Barn som ikke får mulighet til å bearbeide tankene sine, vil skape seg forklaringer som ofte er verre og mer selvsentrerte enn det som faktisk er tilfellet. Barn trenger et språklig rom for sine opplevelser og erfaringer, og når de får forklaringer på det som skjer vil det også minske sjansen for at barnet påtar seg skyldfølelse (Raundalen & Schultz, 2006).

Ansatte på krisesentrene har en god mulighet til å synliggjøre overfor barna at det ikke bare er dem som opplever vold i hjemmet sitt. De fleste av barna på senteret har felles opplevelser og erfaringer, og en slik synliggjøring kan bidra til å bryte tabuet som familievold representerer. Kunnskap om at andre barn opplever det samme, kan også redusere skyldfølelse (Leira, 1990).

6.1.2 Oppsummering Maia

Faren til Maia utøvde vold mot både henne og moren. Maia fremsto som en oppvakt jente med gode forklaringer på vold og hvorfor vold oppstår allerede i intervju 1. I intervju 1 la hun mye skyld på seg selv og hadde mange forklaringer på hvordan volden kunne vært unngått hvis hun hadde oppført seg bedre. Hun fortalte om flere anledninger der hun forsøkte å bryte inn i foreldrenes krangel i og med at hun anså seg selv som årsaken til konfliktene. Maia ble svært opptatt av de delene i boken ”Hjelp, pappa slår!” som omhandler skyldfølelse. Hun ønsket å diskutere temaet med oss. I intervju 2 uttrykte hun at volden var farens ansvar og at hun aldri kunne gjort nok eller oppført seg bra nok til at volden kunne opphøre. Vi ser en endring i Maias fordeling av skyld fra intervju 1 til intervju 2. I intervju 2 uttrykte hun i større grad at skylden lå hos den voksne voldsutøveren. Svarene hennes er ikke helt konsekvente gjennom hele intervju 2.

6.2 Case 2: Åse 10 år

Åse er ti år og bor på krisesenteret for første gang. Hjemme hos Åse har far utøvd grov vold hovedsakelig mot mor gjennom mange år. Vi fikk lite innblikk i hvordan denne volden hadde artet seg, men verken Åse, moren eller hennes tre brødre kunne forlate krisesenteret selv om de hadde flyttet til et krisesenter langt fra hjemstedet sitt. Dette resulterte i at verken Åse eller hennes tre brødre hadde gått på skole de siste seks månedene. Åse drømte om å få gå på skole igjen, men hun var samtidig livredd for at faren skulle komme og finne henne. Hun synes at det å være isolert på krisesenteret var helt fryktelig. Åse beskrev sin far som ”syk i hodet”. Han ble svært fort sint, og han slo hele tiden. Hun fortalte også at faren ofte var på sykehuset, men at legene aldri fant noe galt med han.

Åse fremsto som en svært usikker jente. Det virket som om hun hadde et dårlig selvbylde. Dette kom til uttrykk ved utsagn som: ”Jeg føler meg så svak” eller ”Jeg kan ingenting.” Hun virket redd for opptakeren og stirret ustanselig på denne under

intervjuene. Åse virket mer avslappet under høytlesingen av boka og under påfølgende samtaler. Hum hadde alltid masse spørsmål etter hvert kapittel og kom med en rekke kommentarer. Hun sa gjentatte ganger at dette var den mest spennende boken hun noen gang hadde lest, og at det var morsomt å snakke med oss. I samtale med mor før det første intervjuet fant sted, fortalte moren at hun hadde ønsket at barna skulle få glemme alt som hadde skjedd. Hun hadde derfor ikke snakket med barna om kranglingen og volden. Når vi skulle intervju Åse for annen gang, fortalte moren at Åse hadde virket så glad etter at vi hadde lest boken for henne, og hun snakket om boken hele tiden.

Det virker ikke på oss som om Åse bærer på mye følelse av skyld. Hun brukte ikke seg selv som årsak til voldshandlingene i sine fortellinger. Åse fremstår som en utrygg jente, med liten forståelse av hva som har skjedd og hun omtaler fremtiden med stor pessimisme. Vi vil derfor valgt å diskutere trygghet, forklaringer og fremtidsberedskap i forbindelse med Åses intervjuer.

6.2.1 Trygghet

Åses hverdag var sterkt preget av redsel før hun ankom krisesenteret. Det er mye som kan tyde på at Åse fortsatt er svært redd den første gangen vi møter henne. Hun ser seg engstelig rundt, skvetter fort og forteller at hun er så svak. Mange barn som opplever vold vil være på vakt og føle seg utrygge (Simonsen & Steinsvåg, 2007).

På spørsmål om hva hun synes om å bo på krisesenteret svarer hun i intervju 1:

”Det er ingenting som er bra med å være her. Det er bare problemer her.”

Åse syntes det var utelukkende negativt å være på krisesenteret i intervju 1. Hun kan ikke komme på noe positivt, selv på spørsmål om hun kan tenke seg noe som er bra ved å være der. Hun svarer videre:

”Nei, det er ingenting som er bra med å være her. Det er ingenting som er bra.”

Et av målene som Raundalen og Schultz (2008) har med boken "Hjelp, pappa slår!" er å skape trygghet i her-og-nå situasjonen. Dette gjøres gjennom å gi barnet informasjon om hva et krisesenter er og hvordan krisesenteret fungerer. I løpet av intervju 1 kommer det frem at Åse ikke vet hva et krisesenter egentlig er og hun vet ikke at hun skal flytte ut derfra. Hun blir skremt av tanken på å flytte ut. Når boken forklarer hva et krisesenter er, uttrykte hun overraskelse over at det finnes andre alternativ enn bli å boende på krisesenteret eller flytte tilbake til faren i det samme huset som de bodde tidligere. I forskningen gjennomført av Øverlien, Jacobsen & Evang (2009) kom det frem at flere av barna i undersøkelsen ikke visste at de var på et krisesenter i det hele tatt. De hadde fått villedende informasjon av mødrene sine om at de var på ferie og lignende.

Behovet for informasjon er en viktig faktor i forhold til å skape trygghet for barn, Barnet må få mulighet til å forstå hva som skjer og hva som vil skje framover (Raundalen, 2006). Mye tydet på at hennes hverdag på krisesenteret var preget av mye angst og redsel, og hun orket ikke tenke på fremtiden. I boken "Hjelp. Pappa slår!" er det viet stor oppmerksomhet til å forklare hva et krisesenter er og at dette er et trygt sted. Boken forteller om at dørene er låst og at det er alarmer som personalet kan trykke på slik at politiet kommer, dersom faren skulle dukke opp (Raundalen & Schultz, 2008). Dette er informasjon barn som ankommer krisesenteret har behov for (Øverlien, Jacobsen & Evang, 2009). Vi kan ikke si om Åse har fått denne informasjonen eller ikke, men vi er ganske sikre på at hun ikke har forstått den informasjonen hun eventuelt har fått. Mangel på slik informasjon vil medføre at barna mangler en forståelse for situasjonen de er i. Barns behov for denne informasjon handler mye om det grunnleggende behov for mening og sammenheng i tilværelsen sin (Raundalen & Schultz, 2006). Uten forklaringer blir barn ofte urolige og forvirret, og de vil også streve med å tilpasse seg tilværelsen på krisesenteret (Øverlien, Jacobsen og Evang ,2009).

Åses holdning til krisesenteret endret seg mye fra intervju 1 til intervju 2. Hun kunne fortsatt si negative ting om krisesenteret i intervju 2, men svaret har blitt mer positivt. I intervju 2 svarte hun følgende:

”Der ute var vi redde hele tiden. Her er det trygt, ikke sånn farlig at man trenger å være redd hele tiden. Men det er dumt at jeg ikke får gå på skolen”

I tillegg til at synet på krisesenteret var mer positivt i intervju 2, var hun mer nyansert. Det kan være mange grunner til at Åse endrer svaret sitt i intervju 2. Hun virket svært interessert i informasjonen i boken og ville ha oss til å lese enkelte avsnitt flere ganger. Hun nikket bekreftende når vi gjentok teksten. Åses svar kan være en indikasjon på at hun har en bedre forståelse av sin egen situasjon på krisesenteret. Hennes bedrede forståelse kan ha ført til et mer positivt syn på fremtiden. Ved å gi barn kunnskap om rettigheter, vil man skape mest mulig klarhet og forutsigbarhet i voldsutsatte barns situasjon, som igjen kan føre til at barnet føler en trygghet i at det vet hva det kan forvente seg (Raundalen & Schultz, 2008).

Språket vårt kan strukturere vår oppfatning av virkeligheten, og vil derfor også kunne dempe ubehagelige følelser. Ved å hjelpe barn å sette ord på og uttrykke det som er vanskelig, så hjelper vi barna på veien til å bedre deres selvforståelse. En viktig faktor i forbindelse med et barns selvforståelse er evnen til refleksivitet. Refleksiviteten består både av en indre dialog, samt kunne å reflektere sammen med andre (Raundalen & Schultz, 2006). Åse ville gjerne at noen kapitler i boken ”Hjelp, pappa slår!” skulle gjentas. Hun ville også etterpå snakke om temaene boken tok opp og spurte hva den som leste boken selv mente om innholdet. Åse tok selv initiativet til å reflektere over innholdet. Vi trengte aldri å starte en samtale etter et endt kapittel.

I intervju 1 forteller Åse om at moren hennes er redd, også inne på krisesenteret.

”Mamma sier ingenting, men jeg vet hun er redd. Jeg blir sint av det.”

Under arbeidet med boken blir Åse svært opptatt av at Eivind og Yngvild ikke kunne fortelle om hvordan de hadde hatt det, fordi de var redde når de fortsatt bodde

hjemme. Når de kom til krisesenteret kunne de derimot fortelle alt fordi de var trygge (Raundalen & Schultz, 2008). Moren deres var også trygg der, akkurat som moren hennes var det nå. Der kan de alle fortelle uten at noen blir sinte. I tillegg til at barnet må få kjenne seg trygg på at det ikke utsettes for vold, har barnet behov for trygghet i at heller ikke mor eller søsken skal oppleve vold (Jusis- & Politidepartementet, 2003). Når barnet ser at mor blir beskyttet, vil muligheten for at det ansvaret barn ofte føler i forhold til å ivareta mor, legges bort. Dette kan skje ved at barnet ser og opplever at mor blir tatt hånd om på krisesenteret (Justis og politidepartementet, 2003).

I intervju 2 forteller Åse at hun tror at mamma har det bra nå.

”Mamma har det bra nå. Hun er trygg, men hun tenker noen ganger på pappa.”

Åse uttrykker i løpet av intervju 2 mye bekymring for moren og tar mye ansvar for henne, noe som kommer frem i flere sammenhenger. Men hun kan uttrykke at moren er trygg. Barn har ikke de samme forutsetninger eller erfaringer som voksne til å kunne forstå det som skjer, og mange mødre snakker ikke med barna om hvordan hun har det. (Holmsen 1999). Åses mor uttrykte svært mye bekymring om framtiden til oss, men poengterte at hun ikke gjorde det til barna. Åse har nok likevel oppfattet morens bekymringer, og det at det ikke blir uttalt gjør ikke nødvendigvis situasjonen enklere for Åse. Når man ikke snakker med barn om vanskelige ting, er det lett å gi signaler om at dette er utrygt (Raundalen & Schultz, 2006)

6.2.2 Forklaringer

Som tidligere nevnt har ikke moren til Åse sett det som nødvendig å snakke med Åse og søsknene om det som har hendt dem. Det preger intervju 1 i stor grad at Åse ikke har noen svar på det som har skjedd. Hun klarer ikke å uttrykke noen forklaringer til oss. Hun har to svar som ofte går igjen i intervju 1:

”Jeg vet ikke. Jeg kan ikke sånne voksenting.”

”Jeg har ikke noe å fortelle!”

Mange barn som har opplevd gjentatte traumer har en mestringsstrategi der de ikke forholder seg ikke til helheten. Dermed blir de ikke overveldet av minner om uhåndterlige opplevelser. Dette kan føre til at barnet blir hindret i å fortelle om hendelser de har opplevd, og mange kommer med svar som ”jeg vet ikke” (Aschjem, 2009). I arbeidet med boken ble Åse svært opptatt av begrepene trygg og redd. I intervju 1 bruker hun redd i forbindelse med moren, men ikke seg selv. Ellers bruker hun ord som sint, problemer og svak, men som oftest ”vet ikke” når hun snakker om følelser. Språket og følelsene våre fungerer som en slags kompassnål. Mangler følelsene språk, får man ikke tilgang til sine følelser. De er forutsetningen for å forstå sammenhenger, og for begripe det som skjer i livet vårt (Lexander, 2007, ref. i Skotland, 2007). Åse kan i intervju 2 ikke bare beskrive følelsene sine i langt større grad, hun kan også begrunne dem.

”Jeg blir redd fordi pappa blir så sint. Og når han blir sint kan han gjøre hva som helst. Alt blir så voldsomt for meg!”

”Jeg blir så redd når noen blir sinte. Fordi kanskje jeg slår, fordi jeg har sett faren min slå også har jeg lært det av han!”

Åse har gjennomgående lengre og mer fullstendige setninger i intervju 2 sammenlignet med intervju 1. Hun uttrykker redsel i forbindelse med seg selv gjentatte ganger, og utdyper hvorfor hun føler som hun gjør.

I intervju 1 uttrykker Åse få forklaringer på hvorfor faren benyttet seg av vold. Hun svarte at hun tror grunnen til at pappa slår er at han tror mamma har noe som Åse tror hun ikke har. Senere i intervjuet forteller hun at det kan ha noe med å gjøre at faren var på sykehuset. Doktorene visste ikke hva som feilte han. Hun uttrykker også at hun er svært usikker og at dette er voksenting hun ikke kan noe om. Hun kan imidlertid gi et svar på hva vold er:

”Det er liksom slår og sånt. Bruker høy stemme, sier sårne stygge ord. Ja det er vold.”

I boken gis det gode og utdypende forklaringer på hva familievold er, hvorfor det oppstår vold mellom mamma og pappa, og andre lignende forklaringer på vold generelt. Barn mangler ofte forklaringer på dette (Raundalen og Schultz, 2008).

Forfatterne av boken ”Hjelp, Pappa slår” bruker begrepet ”snakkemedisin” når de skal motivere barn for å snakke om vanskelige ting. Det er en viktig oppgave å snakke med barn og hjelpe dem med å forstå det ubegripelige de har blitt eksponert for (ibid). Åse ønsket å snakke om forklaringene i boken og hun utforsket samtidig gyldigheten i forhold til sin egen far.

I intervju 2 gir Åse følgende svar på hvorfor pappa slår:

”Pappa drikker også blir han sånn svimmel. Så han vet ikke hva han gjør. Han har lært av faren sin. Noen foreldre ødelegger livet for barna sine. Han tror at mamma har gjort noe eller han sier det i hvert fall og da blir det konflikt.”

Åse forteller om farens oppvekst og hvordan faren har lært den voldelige atferden. Vi spør om hva hun tror at moren har gjort. Hun svarer følgende:

”Æsj, han bare finner på noe for at det liksom skal være lov å være sint”

Måten Åse uttrykker årsakene til farens vold, gir inntrykk av at hun legger ansvaret for volden på far selv. I forrige sitat så vi at hun også har noen forklaringer på hvorfor faren bruker vold. Barnets fortolkning og forståelse av det som skjer tillegges en stor betydning som en mulig traumemodifiserende faktor. Når man ikke kommuniserer med barna vil det kunne skape fortelser, angst, uvitenhet og utrygghet, Barn trenger hjelp fra voksenpersoner, slik at de kan knytte mening til hendelsene og forstå hva som skjer (Raundalen & Schultz, 2006).

Voksne prøver ofte å holde tilbake viktig informasjon og opplysninger, med den begrunnelsen av at voksne vil skåne og beskytte barna (Raundalen & Schultz, 2008). Ingen voksne har før dette prosjektet snakket med Åse om fars vold. Raundalen & Schultz (2008) forklarer hvordan dette virker imot sin hensikt, og barna blir ofte engstelige, forvirret og usikker. Åses fremtoning kan karakteriseres som engstelig og usikker. Noe av usikkerheten ser ut til å ha forsvunnet fra Åses uttalelser i intervju 2 og hennes svar bærer mindre preg av kaos sammenlignet med svarene i intervju 1.

6.2.3 Fremtidsberedskap

Under begrepet fremtidsberedsskap utdyper Raundalen og Schultz (2008) bokens hensikt med å skape mest mulig klarhet og forutsigbarhet i situasjonen. Kunnskap om rettigheter, hvem en kan snakke med og hvem som kan hjelpe, skaper trygghet fremover. Åse fryktet fremtiden. Her er to sitater fra intervju 1:

"Vi kan ikke gå ut. Pappa finner oss. Straks vi flytter ut vil han tvinge oss til å bo sammen med han."

"Ingen kan hjelpe mamma, fordi jeg og brødrene mine er ikke sterke nok."

Det er jo slik at Åse ikke kunne gjøre noe fysisk for å forhindre at far slo. Hun opplevde at hun ikke hadde de ressursene som skulle til for å stoppe faren. Når barn opplever familievold vil ofte deres tro på menneskene rundt seg og framtiden gå i stykker, og dette er en av årsakene til langvarig traumevirkning (Barne- likestillings & inkluderingsdepartementet, 1998a). Selv om barna nå er trygge innenfor murene av et krisesenter, har de ingen garanti for at livet blir bedre etterpå i form av at de ikke kommer til å oppleve mer vold. Å snakke om vold gjør ikke noe med sannsynligheten for at de nok en gang kan oppleve vold.

Det handler om at barna må få noen gode verktøy de kan bruke til å håndtere sine inntrykk. Antonovsky mener at det er opplevelsen av sammenheng mellom seg selv og sine omgivelser som er kjernen til å ha god mental helse. Med dette mener han at man må oppleve verden som forutsigbar og at man har det som skal til for å håndtere det som kommer til å skje og at det vil gå så bra som man forventer til slutt. I følge Antonovskys begrep håndterbarhet vil en persons oppfattelse av om det har de ressursene som kreves for å takle en eventuell situasjon være avgjørende for hvor traumatisk personen vil oppleve situasjonen. Dette innebærer både indre ressurser som begreper og forklaringer, samt ytre ressurser som personer og fysiske innretninger (Antonovsky, 1987). For å kunne øke barnas følelse av håndterbarhet, gir boken "Hjelp, pappa slår!" eksempler på strategier barnet kan følge hvis det opplever vold igjen. Barnet bør få lage seg en plan slik at det føler at det har ressursene som skal til for å håndtere situasjonen. Som barn vil de være forsvarsløse mot en voksen

persons voldsbruk, men det kan fortelle om fars vold til andre. Man kan fortelle om volden til f.eks lærere, helsesøster og politi (Raundalen & Schultz, 2008).

I intervju 1 svarer Åse at ingen kan hjelpe dem på spørsmål om hva hun ville gjøre hvis hun opplevde at faren slo moren igjen. I intervju 2 svarer hun:

"Jeg vil si det til politiet, onkelen min og fetteren min. Og jeg kan si det til helsesøster på skolen."

Åse har laget seg en strategi på hvordan hun skal gå frem hvis hun blir utsatt for vold, eller vitne til vold igjen. Det virker også som om hun har fått en tro på at andre voksne vil ta det alvorlig og hjelpe til hvis de får vite om volden. Isdal (2002) understreker betydningen av å bli sett og hørt i den virkeligheten de er en del av. Barn har i liten grad blitt anerkjent som barn som har det vanskelig, og at de har behov for hjelp. Det er viktig at barn vet at de kan bli hørt og tatt alvorlig.

Åse vet ikke hva hun vil når hun blir stor. I intervju 1 formidlet Åse ingen slike drømmer. Det eneste hun svarer er at hun vil bo utenfor byen. Åse blir spurt om hvorfor hun ikke har lagt noen planer. Svaret hennes er:

"Det er ikke noe poeng. Det blir ikke sånn likavæl."

Åse formidler en voldsom pessimisme. Hun har tydeligvis liten tro på at hun selv kan være med å forme livet sitt. Slik vi oppfatter Åse i intervju 1 er at hun mangler motivasjon til å forandre livet sitt til noe positivt. Antonovskys siste begrep er *meningsfullhet*. Dette er motivasjonskomponenten og viser til den grad man føler at livet er forståelig og gir mening rent følelsesmessig. Det som skjer og det som har skjedd er utfordringer som det gir en mening å engasjere og involvere seg i følelsesmessig. Det handler om å være aktør i sitt eget liv. En person med høy grad av meningsfullhet vil ta utfordringen og finne mening med hendelser som inntreffer, og i tillegg gjøre sitt beste for å klare seg gjennom den (Antonovsky, 1987).

I intervju 2 formidler hun tanker om yrkesvalg.

"Jeg vil bli politidame, og hjelpe andre barn og mammaer!"

Innenfor traume- og krisepsykologi påpekes det at barnas opplevelse av å miste tro på framtiden og menneskene rundt seg, ofte kan være en av årsakene til langvarig traumevirkning (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998a).

På spørsmål om hva hun tenker er viktig hvis hun selv blir mor noen gang er svaret:

"Jeg vil ikke bli mamma. Da må barna ha en pappa også. Jeg liker ikke å ha pappa, så jeg vil ikke at barn skal ha pappa."

Boken tar opp at voksne selv må ta ansvar for volden de utøver. Boken gir også håp i forhold til at det finnes hjelp. Denne hjelpen kan blant annet bestå i å melde seg på et sinnemestringskurs, slik at man kontrollerer tankene sine bedre. Det å gi et barn strategier, kan gi håp om en bedre fremtid (Raundalen & Schultz, 2008). Vi tolker det forrige sitatet dit hen, at Åse har lite håp om at hennes barn skal kunne få det bedre enn hun selv har hatt det. Hun kan ikke tenke seg at det å ha en pappa skal føre til noe positivt. At hun ikke kan tenke seg å få barn selv, blir ikke nevnt i intervju 2 på det samme spørsmålet. Da svarer hun følgende:

"Jeg vil at barna mine skal være trygge. De skal ikke oppleve vonde ting hjemme. Og de må ikke gå ut med en sånn gjeng som drikker alkohol. For de har lett for å sparke og falle fordi de har drukket alkohol."

Hun forklarer videre at hvis hun blir like sint som pappa, kan hun gå på sinnemestringskurs. Hun har oppfattet at det finnes hjelp og har dermed laget seg en strategi for hva hun skal gjøre hvis hun ikke kan kontrollere eget sinne. Barn som har opplevd familievold har ofte vansker med å se framtiden i møte, da barndommen deres er fylt med redsel og bekymring. Deres tro på framtiden påvirkes ofte i negativ og pessimistisk retning. Barna trenger å få styrket sitt håp og sin tro på framtiden. Ved å gi barn kunnskap om rettigheter, hvem en kan snakke med og hvem som kan hjelpe, vil man skape mest mulig klarhet og forutsigbarhet i voldsutsatte barns situasjon (Raundalen & Schultz, 2008).

6.2.4 Oppsummering Åse

Åse kommer fra et hjem preget av grov vold mot mor. Åse fremsto som en svært usikker og engstelig jente. I intervju 1 kom hun med svarene: *"jeg vet ikke!"* og *"jeg kan ikke sånne voksenting!"* på en rekke spørsmål. Moren til Åse hadde valgt å ikke snakke med barna sine om det vonde som hadde skjedd, da hun ønsket at de skulle få glemme. Åse uttrykte at hun synes boken *"Hjelp, pappa slår!"* var den mest spennende boken hun noen gang hadde lest. Hun ønsket å få avsnitt lest om igjen og tok initiativ til diskusjoner rundt temaene i boken.

Åse var overrasket over at det fantes andre alternativer enn å bli boende på krisesenteret uten å få gå på skole eller flytte hjem til faren. I intervju 1 uttrykte Åse at hun mislikte å være på krisesenteret. Åses holdning til krisesenteret endret seg fra intervju 1 til intervju 2. I intervju 2 forklarte hun at hun var trygg på krisesenteret og at hun ikke trengte å være like redd som før, selv om det var dumt at hun ikke fikk gå på skole. I intervju to hadde Åse langt flere forklaringer, og hun uttrykte disse i lengre og mer fullstendige setninger sammenlignet med intervju 1. I intervju 1 kom det fram at Åse hadde få planer for framtiden. Hun omtalte sin egen framtid med stor pessimisme og hun kunne ikke tenke seg å få egne barn i frykt for at disse også skulle ha en far. Denne pessimismen er ikke like fremtredende i intervju 2. Da kan hun uttrykke planer om å ville bli politidame og hun kan fortelle hva hun synes er viktig å lære barna sine hvis hun får dem. Hun fortalte også om strategier hun hadde laget seg, hvis hun skulle være vitne til eller selv bli utsatt for vold. Åse har endret svarene sine svært mye fra intervju 1 til intervju 2.

6.3 Case 3: Ben 7

Den siste informanten vår er Ben på 7 år. Han bor på krisesenteret for første gang. Ben er enebarn og bor sammen med moren sin. Ben og moren har bodd sammen med faren til Ben som ifølge Bens mor har slått og sparket dem daglig. Ved en anledning brakk Ben armen som følge av fars mishandling, og han har synlige fysiske skader.

Ben er den av barna som opplevdes for oss som den vanskeligste å jobbe med. Han var yngst og han kunne svare med lyder, gestikulering og dramatisering i stedet for ord. Han ga gjerne svar som vi går ut fra at var fantasi og han forvandlet seg til ninja, supermann, løve og lignende sterke og tøffe vesener. Av og til svarte han to motstridende svar på samme spørsmål eller lagde rim på ord fra spørsmålet, noe som kan indikere at han ikke forstod. Vi hadde samtaler med moren til Ben og ansatte ved krisesenteret i forkant. Dette hjalp oss til å få en forståelse av hva Ben hadde vært igjennom. Dette har selvfølgelig farget måten vi har tolket svarene hans på, men disse samtalene var nødvendig for at vi skulle forstå han. Under samtalen med Ben viste han flere tegn på dissosiering. Han kunne som sagt bli farlige dyr og superhelter, og han bevegde seg fra fantasi til virkelighet i løpet av en setning. Han fortalte mange historier om hvordan han på mirakuløse måter beskyttet seg selv og moren eller hvordan han drepte faren sin. Han kunne karate og han kunne knekke stein med hendene. Han hevdet at ingenting gjorde vondt lenger. Av og til kunne han også fly. Det hendte at han ikke kunne svare eller kom med svært mangelfulle svar når vi spurte han helt enkle spørsmål, for så å avgi utfyllende svar på mer kompliserte spørsmål.

Ben viste mange tegn til at han synes det var fint og morsomt å være sammen med oss, og han virket aldri utilpass. Han viste oss mye tillitt, men av og til ga han inntrykk av at han var noe ukritisk i forhold til hvem han kunne stole på. Ben var svært opptatt av å rose oss når vi snakket om boken. Han gav oss ”stjerner i boka” og ”ten points” etterfulgt av peking og smatting. Når Ben svarte på spørsmål kunne han bestemme seg for å synge, dramatisere eller tegne det han ønsket å formidle. I forbindelse med far tegnet han ofte hardt og repetativt mens han fortalte. Ben fikk på dette tidspunktet ikke noe hjelp for det han strevde med, og i samtale med krisesenteret kom det frem at moren ikke så nødvendigheten av dette. Den dagen vi skulle intervju ham for annen gang, måtte vi utsette dette en dag fordi faren hadde møtt Ben og moren på vei hjem fra skolen. Mor og krisesenteret beskrev dette som svært skremmende. Ben fortalte også om hendelsen og betegnet den som ”farlig”. Vi tror at det andre intervjuet ble svært preget av denne hendelsen.

Det var svært utfordrende å analysere Bens intervjuer, spesielt intervju 1. Årsaken til dette, er at det av og til var vanskelig for oss å forstå meningen i Bens svar, og faren for feiltolkning ble derfor stor. Det neste avsnittet er et eksempel tatt fra det første intervjuet:

Ben fortalte at når faren ble sint, ble han en bavian. *"Han ble sint med øynene og etterpå ble hodet hans sånn"*: Ben dramatiserte hvordan det kommer skyte-, bombe- og eksplosjonslyder ut av farens hode. Ben fortalte videre at når faren ble sint lagde han sverd av pinner og fektet ned faren og kastet han ut. *"De kaller meg Ninja Turtles!"* sa han og sang en strofe. *"Men pappa kommer alltid tilbake, med masse blått i ansiktet."* Ben ble så spurt om han sa noe for å stoppe pappa fra å slå mamma. Ben sa: *"Jeg sa: Slutt å slå henne, ellers så ringer jeg politiet!"* Ben fortalte at faren sluttet ikke og han ringte Politiet. De kom og tok faren med seg til politistasjonen. Så fortalte han videre noe som vi ikke forsto. Det virket som om politiet aldri hadde kommet likevel og at faren bare lo. Han avsluttet denne fortellingen med å tegne en tegning til intervjueren. Tegningen var tegnet med harde svarte streker og vi forsto ikke hva den forestilte. Intervjueren spurte om noen visste at han og moren hans ble slått. Først svarte han: *"BINGO!"*, så sa han: *"Nei, og det er kjedelig"* også *"Det er en som vet"*. Når intervjueren spør om hun har forstått det riktig at det er en som visste om det, fortalte Ben at denne personen trakk i døra. Han gestikulerer og viser hva som skjedde med voldsomme bevegelser. Når han så ble spurt om døra ble ødelagt, fortalte han at det var han som ødela den. *"Først fikk jeg ikke opp døra. Så fektet jeg den. Så ble den ødelagt."*

Barn som opplever gjentatte/ kumulative traumer over tid vil ofte ta i bruk ulike mestringsstrategier som massiv fortrenkning, benektning, identifisering med overgriper, følelsesmessig distansering, samt dissosiering hvor barnet spalter mellom egne tanker og følelser. Dette gjør at barnet ikke har like lett tilgang på hendelsen, og bearbeiding ved senere tidspunkt vil bli vanskeligere (Dyregrov, 2000). I det første intervjuet klarte ikke Ben å gjenfortelle en historie i sin helhet, men går fra hva som hendte til ønskede utfall, eller til å fortsette på en annen historie. Dette er kanskje Ben

sin måte å mestre de påkjenningene han har levd under. Hendelsene har vært fullstendig utenfor Bens kontroll og det er lett å tenke seg at de voldsomme opplevelsene Ben har hatt, var vanskelige for han å forholde seg til i etterkant.

Ben fremsto ikke som et barn med mye skyldfølelse. Svarene hans rundt dette temaet endret seg lite fra intervju 1 til intervju 2. I forhold til Ben vil kategoriene trygghet, forklaringer og fremtidsberedsskap presenteres. I tillegg vil det være et avsnitt om betydningen av å snakke med noen.

6.3.1 Trygghet

Ben hadde vanskelig for å uttrykke egne følelser. I intervju en kunne han ikke helt redegjøre for om han følte seg trygg på krisesenteret. Han svarte at han følte seg alene. På spørsmål om han visste hva trygg betød, svarte han at han ikke visste helt hva trygg var for noe.

I intervju 1 fortalte han at han aldri hadde følt seg redd. Under lesingen av boken, ble Ben svært opptatt av Eivinds og Yngvilds redsel. Han ville snakke om hvorfor de følte slik og hvorfor de reagerte som de gjorde i boken. Ben redegjorde for eksempler på hva som kan skje under voldelige episoder, og spurte oss om hvordan Eivind hadde reagert hvis han hadde opplevd dette. Eksemplene han kom med finnes ikke i boka.

Selv om Ben mestret å snakke om Eivind og Yngvilds opplevelser og redsler i løpet av samtalene rundt boken, hadde Ben fortsatt utfordringer i forhold til å snakke om seg selv og sin egen redsel. I intervju 2 har han imidlertid begynt å bruke trygg om seg selv. Han fortalte at han ikke vet om han føler seg trygg, fordi pappaen hans kan finne han når han flytter ut. Det er tydelig at begrepet ”trygg” har fått en mening for Ben, selv om han fortsatt ikke bruker motsetningen ”redd” om seg selv. I intervju to kan han benytte ordet redd i forbindelse med moren og han betegner hendelser som skumle og farlige. Det kan være mange årsaker til hvorfor Ben ikke omtaler seg selv som redd når han forteller om at han var vitne til eller utsatt for vold. En årsak kan være at språket hans fortsatt er svært umodent i forhold til følelser. Språket er det

verktøyet vi har til å beskrive egne følelser til andre og også oss selv. Mangler følelsene språk, har man ikke tilgang til egne følelser (Lexander, 2007, ref i Skotland, 2007). En annen årsak kan være at når et barn ser at moren lider, føler det et ansvar for å beskytte moren. Dette kan resultere i at de forteller svært lite om hvordan de selv har det. De vil ikke bekymre moren, samt at de ikke tror at hun kan hjelpe dem. Barnets egne følelser er ugyldiggjort. Dermed blir det ekstra viktig å snakke med barn direkte slik at de kan få uttrykt sine følelser (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998a). Bens unge alder er antageligvis en medvirkende årsak til at det er vanskelig å uttrykke følelser på en nyansert måte. Ben snakket mer om følelser i intervju 2 sammenlignet med intervju 1, men vi aner at Ben har behov for langt mer enn det vi kunne tilby for å kunne uttrykke sine følelser på en mer adekvat måte.

6.3.2 Forklaringer

Hva Ben hadde av forklaringer i utgangspunktet, er vanskelig å si grunnet hans måte å svare på. Det kan ikke utelukkes at Ben hadde en forståelse av sin situasjon, men ikke formidlet disse forklaringene til oss. På spørsmål om hvorfor faren slo i intervju 1, kom han med beskrivelser av hvordan faren så ut når han var sint eller hva som kunne skje under en voldelig episode. Han klarte ikke å formidle hva som hadde skjedd i forkant for voldsepisodene eller relatere volden til andre hendelser. Ben er kun syv år og noe av årsaken til manglende forklaringer kan tillegges Bens unge alder.

I løpet av intervju 1, ble ikke drikking av alkohol nevnt. I boken er det et bilde av tomme ølflasker som ligger utover et bord. Da vi leste boken og Ben fikk øye på det bildet, ropte han:

”Såne flasker drikker pappa. Han drikker flasker til frokost, han drikker flasker til middag, han drikker flasker til kvelds”

Han virket fornøyd med denne oppdagelsen. Han ble svært interessert i alt som har med alkohol å gjøre i boken og stilte mange spørsmål om temaet. Ben ville diskutere hva alkoholen gjorde med faren hans og han kommuniserte sammenhenger mellom

farens inntak av alkohol og voldelige episoder. Når han fortalte om farens vold i intervju 2, tok han med seg denne kunnskapen. Han fortalte at faren har drukket, for så å utøve vold mot Ben eller moren. En av uttalelsene hans var som følgende:

”Pappa har blitt koko av flaskene, også tar han TV-en og KRÆSJ i hodet på mamma”

Ben nevnte i intervju 1 at faren hans skrek om at moren sover over hos venner. Vi fulgte opp denne uttalelsen, men Ben snakket videre om andre temaer. I intervju 2 sier han at faren slo moren fordi han drakk flasker og fordi han ikke likte at moren sover hos andre. Han ble så spurt om hvorfor faren ikke likte at moren besøkte andre. Da svarte han:

”Han drikker flasker og blir rar i tenkingen. Nja... Han tenkte at moren min har en kjæreste.”

Det kan være at Ben har forstått at faren frykter moren har en annen kjæreste i det første intervjuet. Vi ser likevel en stor endring i Bens evne til å kunne formidle dette til oss. Han kan nå uttrykke at faren drikker alkohol, han tenker derfor annerledes som følge av alkoholen og blir sint fordi han tror mamma har en kjæreste. Ben har begynt å formidle sammenhenger mellom hendelser.

For å etablere en opplevelse av sammenheng i livet sitt, tiltross for kriser, traumer og overgrep, er det viktig at individet får hjelp til å gjøre sin tilværelse begripelig. I følge Antonovsky er begripelighet en kognitiv komponent som henviser til hvorvidt man oppfatter ulike stimuli i det indre og ytre miljø som forståelig, sammenhengende og strukturert, snarere enn kaotisk og uforklarlig (Antonovsky, 1987). Ben virker ikke sint eller nedstemt når han i intervju 2 snakker om at faren drikker og at dette ofte ender med vold. Han virker fornøyd og lettet. En person med høy grad av begripelighet vil kunne forvente at hendelser inntreffer. Hvis en hendelse er forutsigbar, vil den kunne settes inn i en sammenheng. Selv om det verste inntreffer, vil individet kunne forklare og forstå sin vanskelige livssituasjon og dermed gjøre situasjonen enklere å forholde seg til (Antonovsky, 1987).

I det første intervjuet hadde Ben et svar som var vanskelig å tolke på spørsmål om hvorfor faren valgte å benytte seg av vold. Han sang og tegnet i stedet for å fortelle.

I intervju 2 svarer han:

”Han måtte slåss alltid og da bare ble han sånn. Når han drikker sånne flasker, kan hodet ikke kontrollere.”

Raundalen og Schultz (2006) beskriver ord og begreper som forstandens verktøy. Språket gir barn mulighet for å betro seg om vanskelige tema, og gir også grunnlag for begripelse når vonde ting har hendt. Ben sier ”*slåss alltid*” for å begrunne hvorfor faren har blitt voldelig. Det er nærliggende å tro at Ben har en oppfattelse av at faren har en historie preget av vold, og at dette igjen er årsaken til farens voldsbruk. De oppdagelsene Ben gjør under arbeidet med boken, forteller han gjentatte ganger. Vi opplevde han som fornøyd når han kunne redegjøre for årsaken til volden.

Mange barn vil i sin forståelse av hendelsene legge et fundament for en oppfattelse av vold, skyld og ansvar, rett og galt (Dyregrov, 2000). På spørsmål om hva Ben synes er viktig å lære barna sine, hvis han blir far, svarer Ben at han synes det er viktig å lære dem å slåss. Svært mange gutter som opplever vold i hjemmet, utvikler selv alvorlige voldsproblemer som ungdommer (Isdal, 1997. ref. i Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998b).

Det er av stor betydning at barn får hjelp til å få en riktig oppfattelse av sine erfaringer ved å gi dem riktig informasjon og konkrete forklaringer på det som har skjedd. Dette kan dreie seg om forklaringer på hva familievold er, hvorfor det oppstår vold mellom noen mammaer og pappaer, hvorfor noen blir voldelige, samt andre forklaringer rundt vold generelt. Ved å gi slike forklaringer, vil barnet få større forståelse for sin egen situasjon (Raundalen & Schultz, 2008).

Et av tiltakene Isdal beskriver i forhold til å forebygge at ungdom utvikler voldsproblematikk er å gi riktige forklaringer. Et annet er å kalle vold for vold (Isdal, 1997. ref. i Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1998b).

Voksne prøver ofte å holde tilbake viktig informasjon og opplysninger, med den begrunnelsen av at voksne vil skåne og beskytte barna. Dette virker imidlertid imot sin hensikt, og barna blir ofte engstelige, forvirret og usikre. Det oppstår gjerne kaos på innsiden (2008). Vi vet ikke om noen har forsøkt å snakke med Ben om volden han og moren har vært utsatt for tidligere. Men Ben fremstår som en gutt med mye indre kaos. Ved å samtale med barnet, hvor barnet får mulighet til å sette ord på det som skjer, vil opplevelsene på innsiden bli tydeligere, klarere og mindre angstfulle (Raundalen & Schultz, 2008).

6.3.3 Fremtidsberedskap

Ben har ikke noe svar på hva han ønsker i livet sitt etter at han har flyttet ut av krisesenteret. Vi kommer inn på temaet på mange forskjellige måter. Det eneste han klarer å formidle i intervju 1 er:

"Jeg skal brette pappa."

I følge Raundalen og Schultz (2008) mister gjerne barn som har opplevd vold troen på fremtiden. Hvis et barn lever i frykt for nye voldsepisoder som det ikke kan kontrollere, vil det være vanskelig å ha et håp om en god fremtid. Hvis barnet forstår hvorfor noe oppstår, kan det bli enklere å tenke seg hvordan man skal kunne unngå å ha et liv fylt med vold. Man kan selvfølgelig ikke garantere for barna på krisesenteret at de ikke vil oppleve vold om igjen. Boken tar opp hva man kan gjøre og hvem man kan snakke med hvis man opplever vold igjen, og gir dermed barnet strategier (Raundalen & Schultz, 2008).

I intervju 2 har Ben laget seg en strategi for hva han skal gjøre og hvem han kunne snakke med. På spørsmål om hva han vil gjøre hvis han opplever at noen voksne slår svarer han i intervju 2:

"Jeg vil løpe og gjemme meg. Så vil jeg si det til en på SFO. En som er større enn meg. En andreklassing."

Håndterbarhet er et av begrepene Antonovsky benytter seg av i sin teori om følelse av sammenheng. Det beskriver handlingskomponenten, og viser til den grad en oppfatter at en har ressurser til rådighet som er tilstrekkelig for å kunne møte de reaksjoner og utfordringer vanskelige hendelser kan kreve. Dette vil bety at en person som har tilstrekkelig ressurser til rådighet når en hendelse eller situasjon inntreffer, vil kunne være i stand til å håndtere dette. Dette gjelder både indre ressurser som begreper og forklaringer, samt ytre ressurser som personer (Antonovsky, 1987).

En forståelse av hvorfor voldelige situasjoner oppstår sammen med en strategi for hvordan man skal håndtere volden i etterkant, vil kunne øke barnets opplevelse av håndterbarhet (Raundalen & Schultz, 2008). Selv om man kan diskutere hvor god Bens plan er, har han begynt å tenke strategier for framtiden. Han får antageligvis noe trygghet i å vite hva han skal gjøre hvis han blir utsatt for vold igjen.

6.3.4 Betydningen av å snakke med noen

Mange barn ønsker under trygge rammer å snakke om sine verste opplevelser. De har ofte mange spørsmål, og de ønsker forklaringer. De trenger hjelp fra voksne til å konstruere en forståelse av det de har opplevd. Det er denne voksenhjelpen man gir barn når deres forståelse konstrueres, som Raundalen og Schultz kaller «terapeutisk kommunikasjon» (Raundalen og Schultz, 2006).

Terapeutisk kommunikasjon omhandler det å kommunisere med barn i vanskelige krisesituasjoner ved å gi barn forklaringer og skape trygghet. Det handler primært om å være i dialog med barnet hvor en tilrettelegger dialogen på barnets premisser (Raundalen og Schultz, 2006). Å tilrettelegge dialogen på Ben sine premisser var svært utfordrende. I intervju 1 svarte Ben ofte på andre temaer enn det han ble spurt om og han benyttet seg av mye non-verbal kommunikasjon. Ben snakket langt mer i intervju 2. Han styrte samtalen i større grad enn de to andre informantene og hoppet fram og tilbake mellom temaer. Dette gjorde jobben som intervjuer langt mer komplisert, og intervjueren måtte gå fram og tilbake i intervjuguiden for å få svar på alle spørsmålene.

Ben formidler langt flere forklaringer, samt at han kan fortelle flere sammenhengende historier i intervju 2 enn i det første intervjuet. Mye av årsaken til dette ligger muligens i at Ben har fått trening i å snakke om det vanskelige og vonde som har hendt ham. En annen del av forklaringen kan være at Ben har fått forklaringer gjennom boken som gjør det enklere for han å formidle sine egne erfaringer.

Mange barn ønsker under trygge rammer å snakke om sine verste opplevelser (Raundalen & Schultz, 2008). På spørsmål om han liker å snakke om det som har skjedd, svarer Ben i intervju 1:

"Snakke. Det er ikke farlig."

I intervju 2 svarer han på det samme spørsmålet:

"Jeg liker å snakke. Det er gøy, da kan hodet kontrollere bedre".

Ben klarte selv å uttrykke sammenhengen mellom å snakke og at hodet kan kontrollere bedre. Hva han legger i *"å kontrollere bedre"* kan tolkes på flere måter. Det kan for eksempel være at det blir lettere å kontrollere sinne, eller kanskje at det å snakke strukturerer tankene slik at de blir mer oversiktelige for Ben. Dyregrov (2000) hevder at samtaler kan hjelpe barn å etablere en mer utvidet og integrert representasjon av minnene i hukommelsen, slik at traumene ikke blir så påtrengende. Men en viktig forutsetning er at dette skjer i en trygg situasjon med en trygg og støttende voksen. Ved å hjelpe barna å få en mer korrekt oppfattelse av hendelsene gjennom informasjon og forklaringer, vil det kunne redusere barnas feiloppfatninger av situasjonen.

Det er mye ved Ben sine samtaler, spesielt i intervju 1 som bringer tankene inn på dissosiasjon. Når et barn opplever en traumatisk hendelse kan opplevelsene bli «lagret» utenfor den bevisste hukommelsen. På denne måten kan traumatiske minner bli avspaltet fra barnets bevissthet og forstyrre barnets personlighetsutvikling (Raundalen & Schultz, 2006). Dissosiering kan forstås som en beskyttelsesstrategi som barnet benytter seg av for å fjerne seg fra situasjonen mentalt (Dyregrov, 2002).

Barnet kobler på mange måter ut vonde følelser, minner og smerter. Minner splittes opp i fragmenter, og kan dukke opp som hallusinasjoner og flashbacks (Diseth & Christie, 2005). Ofte kan dette hindre barn i å fortelle om hendelser de har opplevd (Aschjem, 2009). Enkelte ganger synes dissosiering nødvendig når et barn stadig utsettes for alvorlige hendelser, men det fører ofte til at barnets tilværelse oppleves som uforutsigbar, uoversiktlig og skremmende for barnet (Diseth & Christie, 2005).

Når et barn opplever vold i familien vil barnet kunne oppleve et brudd i kontinuiteten og manglende opplevelse av sammenheng i livet (Raundalen & Schultz, 2006). Det å oppleve sammenheng i livet er forbundet med god psykisk helse (Antonovsky, 1987). Et viktig tiltak for å styrke denne kontinuiteten og opplevelsen av sammenheng i livet hos et barn som har opplevd vold, vil være å samtale med barnet. Samtalen bør ha fokus på hvordan situasjonen er her og nå for barnet, og på hvordan det vil kunne bli i et framtidsperspektiv (Raundalen & Schultz, 2006).

6.3.5 Oppsummering Ben

Ben og moren har bodd sammen med faren som har utsatt dem for grov vold, og Ben har synlige tegn på at han har vært utsatt for slag. Ben kunne svare med lyder, gestikulering og tegning og lignende i stedet for ord på spørsmål. Han var derfor tidvis svært vanskelig å tolke. Ben viser, slik vi ser det, mange tegn på dissosiering. Ben likte svært godt å få boken lest for seg. Han uttrykte at det var morsomt, men også litt skummelt.

Ben sine svar i intervju 2 er langt lettere for oss å forstå enn svarene fra intervju 1. Han svarte med fullstendige setninger og hans fortellinger er mer logiske. Han bevegde seg ikke i like stor grad mellom fantasi og virkelighet. Ben vet ikke hva ”trygg” betyr i intervju 1, og han har store vansker med å uttrykke følelser. Ben gjorde noen store oppdagelser under høylesingen av boken. Den største var å få forklaringer på alkoholens påvirkning på faren. Denne forklaringen benyttet Ben seg av når han i intervju 2 skulle fortelle om voldelige episoder. Han uttrykte også i intervju 2 at faren trodde moren hadde en annen kjæreste og at faren var blitt voldelig fordi han ”måtte

slåss alltid”. I intervju 2 uttrykte Ben en plan om hva han skulle gjøre hvis han opplevde vold igjen. En slik plan kom ikke frem i intervju 1. I intervju 1 uttrykte Ben at det ikke var farlig å snakke. I intervju 2 uttrykte han at han likte å snakke om volden og det vanskelige som hadde hendt ham. I intervju 2 kunne han også legge til at ”*Da kan hodet kontrollere bedre.*”

7. Oppsummering og konklusjoner

1500 barn overnatter hvert år på norske krisesentre (Justis- og politidepartementet, 2007). Øverlien, Jacobsen & Evang (2009) hevder at det er svært ulik praksis på de forskjellige krisesentrene med hensyn til hvilket syn de har på barn som brukere og hva slags tilbud barna får. Flere av barna som var med i undersøkelsen etterlyste informasjon og ønsket å snakke om volden. De barna som fikk samtaler med ansatte beskrev dette som positivt og styrkende (ibid.). Den nye krisesenterloven som trådte i kraft 1. januar 2010 har som hensikt å *sikre et godt og helhetlig tilbud til kvinner, menn og barn som er utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner* (Krisesenterlova §1, 2009). Loven drar nytte av konklusjonene til Øverlien, Jacobsen og Evang (2009) og skal brukes til å heve kvaliteten på tilbudet for barn på norske krisesentre, ved å presisere hvilke tjenester som skal tilbys.

I dette studiet har vi brukt Raundalen og Schultz (2008) sin bok "Hjelp, pappa slår!" med tilhørende tiltakspakke. "Hjelp, pappa slår!" omhandler Eivind (11) og Yngvild (5) som opplever at faren slår moren. Med hjelp fra familievernkontoret flytter de til et krisesenter. Underveis i boken får barna forklaringer på en rekke temaer; hva et krisesenter er, hvorfor noen voksne velger å bruke vold, hvem de kan snakke med hvis de opplever vold og lignende.

Vi hadde tre informanter; Maia, Åse og Ben. Vi intervjuet dem to ganger. En gang før og en gang etter at vi hadde lest boken "Hjelp, pappa slår!" og diskutert innholdet. Problemstillingen i oppgaven har vært: Hvordan kan tiltakspakken "Hjelp, Pappa slår" være til hjelp for barn som bor på krisesentre? Ut fra denne problemstillingen har vi utledet følgende forskerspørsmål: "Hvordan kommer trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedsskap frem i intervjuene, og har dette endret seg fra intervju 1 til intervju 2? Ved å tolke intervjuene og deretter sette svar fra intervju 1 opp mot svar fra intervju 2 har vi forsøkt å få tak i en eventuell endring i forhold til kategoriene trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedsskap.

Tiltakspakken ”Hjelp, pappa slår!”

”Hjelp, pappa slår!” er et enkelt verktøy for krisesenterets ansatte å ta i bruk, og er derfor en hjelp for den voksne i tillegg til å være en hjelp for barna. Mange ansatte ved norske krisesentre etterlyser mer kunnskap om samtaler med barn (Øverlien, Jacobsen & Evang, 2009). Boken ”Hjelp, pappa slår!” er ment til å leses høyt for barnet, og inviterer til dialog. I tillegg følger det med en veiledning til bruk av boken, som gir innblikk i hvilke temaer en kan samtale om i etterkant av hvert kapittel (Raundalen & Schultz, 2008).

Barna fant temaene i boken svært interessante. Etter et endt kapittel, hadde vi sjelden behov for å spørre barna ut om temaet kapitlet hadde omhandlet. Det virket som om denne informasjonen var noe barna virkelig ønsket å få. Alle de tre informantene var ivrige samtalepartnere og de styrte samtalen/diskusjonene i stor grad. Det varierte hva barna ble mest interessert i og ønsket å diskutere mest inngående. Alle tre barna uttrykte spontant at de synes det var spennende og morsomt å lese boken. Maia og Åse gav også uttrykk for at de synes det var deilig med så mye alenetid med en voksen, og at oppmerksomheten bare var deres. Vi hadde i utgangspunktet forventet en større motstand mot å snakke om volden og det vanskelige som hadde hendt dem. Denne undersøkelsen viser at barna ønsker informasjonen, og at de opplever tiltaket ”Hjelp, pappa slår!” som svært positivt. At barn ønsker informasjon og ønsker å samtale om volden, bekreftes av Øverlien, Jacobsen og Evang (2009).

Raundalen & Schultz (2008) hevder at ved å bruke boken, kan man starte en dialog med barna om vold på en ufarlig og skånsom måte. Fokuset er flyttet fra barnet selv til Eivind og Yngvild, og denne defokuseringen kan gjøre prosessen til å snakke om egne problemer mer gradvis og dermed lettere. Vi forventet at prosessen fra historiene om Eivind til Yngvild til fortellinger om egne opplevelser skulle være lang og at den krevde mye av oss og barna. Denne prosessen var mindre krevende enn forventet. Både Åse og Maia kunne underveis i høytlesingen fortelle om likheter mellom hendelsene i boka og egne erfaringer, og da samtidig redegjøre for voldelige og

vanskelige episoder. Ben kunne også gjøre disse sammenligningene men i mindre grad.

Trygghet

For å føle seg trygge, trenger barn på krisesenter informasjon om hva et krisesenter er og hvorfor de er der (ibid.). Åse og Ben uttrykte i intervju 1 manglende forståelse for dette. De uttrykte også utrygghet og mistriivsel i forhold til egen situasjon. I intervju 2 kunne de fortsatt uttrykke noe negativt om krisesenteret og en frykt for fremtiden, men også at de følte seg trygge. Svarene deres var mer nyansert i intervju 2 sammenlignet med intervju 1.

Skyldfølelse

Ben og Åse uttrykte ikke mye skyldfølelse i intervjuene, men la skylden på faren (i enkelte episoder på moren) og ikke seg selv. Maia forklarte det meste som hadde skjedd med utgangspunkt i egen dårlige oppførsel. I intervju 2 la hun skylden i større grad over på faren.

Forklaringer

Åse og i enda større grad Ben hadde svært få forklaringer på det som hadde hendt dem i intervju 1. Dette endret seg i intervju 2. Åse og Ben, ble svært overrasket over deler av informasjonen i boken, samtidig som de virket svært opprømte og fornøyde. Både Åse og Ben ønsket å reflektere høyt over bokens innhold under høytlesingen. De tar opp flere forklaringer fra boken og benytter dem til å forklare hendelser fra eget liv i intervju 2.

Fremtidsberedskap

I forhold til fremtidsberedskap er det lite endring i Maias intervjuer. Hun er positiv og har de samme fremtidsplanene i begge intervjuene. Åse og Ben uttrykte ingen slike fremtidsplaner i intervju 1. I intervju 2 formidlet både Ben og Åse at det finnes håp om hjelp, selv om de formidlet det på svært forskjellige måter. De kan ramse opp strategier for hva de skal gjøre hvis de opplever vold igjen, de kan formidle at det

hjelper å snakke om det som har skjedd, og Åse blir i tillegg svært opptatt av at det finnes hjelp å få hvis man ikke klarer å kontrollere eget sinne.

I dette studiet hadde vi kun en kort tidsperiode til rådighet og få informanter. Det er andre måter å gjennomføre et slikt studie på som er mer hensiktsmessig for å sikre at man måler det man søker å måle. Tiltakspakken ”Hjelp, pappa slår!” er et hjelpemiddel som er enkel å ta i bruk for ansatte, og barna synes boken er engasjerende. Barna endret sine uttalelser fra intervju 1 til intervju 2. De benyttet seg av begreper fra teksten i boken, og kunne bruke dem når de snakket om seg selv. Boken er skrevet for barn i alderen 7-11 år. For å kunne nyttiggjøre seg informasjonen i boken, må barnet ha evnen til å konsentrere seg, samt være på et visst kognitivt nivå. Krisesentrene må derfor ha egne tiltak for små barn eller barn som ikke har mulighet til å følge boken ”Hjelp, pappa slår!”

Det har vært et økende fokus på barn på krisesentre og mange ansatte ønsker å kunne imøtekomme barnas behov (Øverlien, Jacobsen & Evang, 2009). Den nye krisesenterloven understreker barnas behov for tilrettelagte tilbud og at barn blir ansett som personer som trenger hjelp til å bearbeide opplevelser (Krisesenterlova, 2009). ”Hjelp, pappa slår!” er et tiltak som vil passe for mange av barna som ankommer krisesentrene. For noen vil et slikt tiltak kanskje være nok. Andre vil ha behov for ytterligere terapeutisk oppfølging.

Litteraturliste

Antonovsky, A.(1987). *Unraveling The Mystery of Health – How people Manage Stress and Stay Well*. Jossey-bass inc Publishers: San Fransisco

Aschjem, Ø. (2009). *Når barndommen stenger for framtida*. Hentet 20. januar 2010, fra <http://www.karmoy.kommune.no/aktuelt/Aschjem-TI-09.pdf>

Barne og likestillingsdepartementet. (2009). *Om lov om kommunale krisesentertilbod -krisesenterlova*. Hentet 12. januar 2010 fra <http://www.norskkrisesenterforbund.no/file/47180.pdf>

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (1998a). *Kapittel 3: Der vi bor gråter alle damene. En rapport om tiltak for barn på Oslo krisesenter*. Hentet 11.september 2009, fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rapporter_planer/rapporter/1998/der-vi-bor-grater-alle-damene/4.html?id=105273

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (1998b). *Kapittel 4: Pappa`n min er kjempesterk, han kan banke noen hvis han vil. En rapport om tiltak for barn på Oslo Krisesenter*. Hentet 11. september 2009, fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rapporter_planer/rapporter/1998/der-vi-bor-grater-alle-damene/5.html?id=105274

Barne og likestillings- og inkluderingsdepartementet. (1998c). *Kapittel 5: Jeg vet hva kill betyr. En rapport om tiltak for barn på Oslo krisesenter*. Hentet 11. september 2009, fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rapporter_planer/rapporter/1998/der-vi-bor-grater-alle-damene/6.html?id=105275

Befring, E. (2007). *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Samlaget

-
- Berntsen, K. (2005). *Hjelperens rolle - i arbeidet med voldsutsatte kvinner og deres barn. En veileder utgitt av Kriesesentersekretariatet*. Hentet 12. november 2008 fra <http://www.kriesesenter.com/materiell/pdf/veileder.pdf>
- Brattvåg, H. (2005) *Vold mot barn i Norge. Sammendrag av innspill fra Forum for Barnekonvensjonen til FNs studie om vold mot barn, juni 2005*. Hentet 11.mai 2008, fra http://www.voldsoffer.no/upload/images/13/Diverse%20Tom-filer/200603280833281_Vold%20mot%20barn%20i%20Norge-kortversjonen.pdf.
- Dahle, G., Nyhus, S. (2003). *Sinna mann*. Oslo: Cappelen Forlag
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Diseth, T.H., & Cristie, H. J. (2005). Trauma-related dissociative convention disorders in children and adolescent. *Nordic journal of psychiatry*, 59, 4, 278-292.
- Dyregrov, A. (2002). *Katastrofepsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget
- Dyregrov, A. (2000). *Barn og Traumer: En håndbok for foreldre og hjelpere*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dørum, O. E. (2004). *Vold i nære relasjoner*. Hentet 22. mai 2008, fra http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/jd/Nyheter-og-pressemeldinger/2004/vold_i_naere_relasjoner.html?id=253002.
- Eide, B. J. & Winger, N. (2003). *Fra barns synsvinkel*. Oslo: Cappelens Akademisk Forlag

-
- Evang, A. Jacobsen, M. & Øverlien, C. (2009). *Barns erfaringer fra livet på krisesenter: En landsomfattende studie om flukten, oppholdet og forestillinger om fremtiden*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress.
- Gamst, K. & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner: En empirisk og teoretisk studie kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør: utvikling av avhørsmetodisk tilnærming*. Oslo: Institutt for spesialpedagogikk, Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo Unipub.
- Geffner, R., Igelman, R. S. & Zellner, J. (2003). *The effect of intimate partner violence on children*. New York: The Haworth Maltreatment & Trauma Press
- Gjærum, B; Grøholt, B. & Sommerschild, H (red). (1998). *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. Oslo: Tano Aschehoug
- Holmsen, M. (2004). *Samtalebilder og tegninger- en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner*. Oslo: Damm
- Holmsen, M. (1999). *Vi bor her fordi pappa slår mamma: en kvalitativ undersøkelse som gjør bruk av intervju, samtalebilder og barnetegninger for å snakke med barn på krisesenter om deres situasjon*. Moss: Krisesenteret i Moss
- Haaland, T. Clausen, S-E. & Schei, B. (red.) (2005). *Vold i parforhold – ulike perspektiver. Resultat fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. NIBR-rapport 2005:3. Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Isdal, P. (2002). *Vold mot mor er vold mot barn: om barn som vokser opp som vitne til vold i familien*. Artikkel i bok 49-59. Årsrapport om barn og unges psykiske helse.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Justis & politidepartementet (2007). *Vendepunkt. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011*. Justis- og politidepartementet.

-
- Justis & politidepartementet. (2003). *Retten til et liv uten vold*. Hentet 14. september 2008 fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/2003/nou-2003-31/6/2.html?id=372828>
- Killen, K. (1991) *Sveket: Omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget
- Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Krisesenterlova. (2009). *Lov om kommunale krisesentertilbud*. LOV 2009-06-19 nr 44. Hentet 12. februar 2010, fra <http://www.lovdata.no/all/hl-20090619-044.html>
- Larsen, A. K. (2007). *En enklere metode*. Bergen: Fagbokforlaget
- Leira, H. K. (1990). Far tabuisert traume til anerkjennelse og erkjennelse Del 1. *Tidsskrift for norsk psykologiforening*, 27. 16-22
- Maxwell, J. A. (1992). *Understanding and validity in qualitative research*. Harvard Educational Review, nr 3, s 279-300.
- Møller, M. (2000). *I fars vold*. Hentet 12.september 2008, fra www.barne-og-familieetaten.oslo.kommune.no/.../hele%20rapporten.doc.
- NESH. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsfag, jus og humaniora*. Oslo: Den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsfag og humaniora.
- Omre, C. & Schjelderup, L. (2006). Barn i voldsrammede familier. I Omre, C., Schjelderup, L & Østerhaug, R. S. (Red). *Fasetter av sosial arbeid*. (s. 47-72). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode: En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Raundalen, M. (2006). *Barna på krisesenteret: en samtaleguide*. Oslo: Pedagogisk Forum.

-
- Raundalen, M. & Schultz, J. H. (2008). *Hjelp, pappa slår: en trist historie som ender bedre enn ventet*. Oslo: Pedagogisk Forum
- Raundalen, M. & Schultz, J-H. (2006) *Krisepedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Saigh, P.A. (1991): The development of post-traumatic stress disorder following four different types of traumatization. *Behavior Research and Therapy*, 29, 213-216.
- Simonsen, H. N. & Steinsvåg, P. Ø. (2007). *Små vitner til vold. Informasjonshefte om barn som lever med vold i familien*. Bergen: Barne- og likestillingsdepartementet
- Skotland, S. (2007). *De usynlige barna. Oppvekst i familier med rusproblemer*. Oslo: IOGTs Juniorforbund
- Smaadahl, T. (2001). *Rettsikkerhet for kvinner*. Hentet 20. mai 2008, fra http://www.krisesenter.com/innlegg/pdf/rettsikk_land_2001.pdf.
- Steinsvåg, P. Ø. (2008) *Barn som lever med vold i familien*. Hentet 15. september 2009, fra: www.fylkesmannen.no/Foredrag_Par_Oystein_Steinsvåg_b3XqNz52944åg.pdf.file.
- Strauss, A. L. & Corbin, J, M. (1998). *Basics of qualitative research: techniques and procedures of developing grounded theory*. Thousand Oaks, Calif: Sage
- Sødal, H. (2009). Svikter voldsutsatte barn. *Aftenposten*. Hentet 18. juni 2009 fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3128583.ece>
- Terr, L.C. (1991): Childhood traumas: An outline and overview. *American Journal of Psychiatry*, 148, 10-20.
- Tiller, P. O. (1991). *Barnet som asylsøker*. I A. Sollid (Red.), *Barndom i Norge: 16 innlegg om barns oppvekstvilkår*. (s.83-98). Oslo: Universitetsforlaget.

Wormnæs, O. (1987). *Vitenskapsfilosofi*. Oslo: Gyldendal

Øverlien, C., Jacobsen, M. & Evang, A. (2009). *Barns erfaringer fra livet på krisesenter: en landsomfattende studie om flukten, oppholdet og forestillinger om fremtiden*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Vedlegg 1: Mail til krisesentrene

Til daglig leder ved krisesenteret i

Magne Raundalen og Jon Håkon Schultz har utarbeidet en tiltakspakke som vil bli sendt ut til alle krisesentrene i Norge i løpet av året. Tiltakspakken består av boken: "Hjelp, pappa slår!- en historie som ender bedre enn forventet" og en veiledning om hvordan man kan bruke historien. Boken handler om to barn som opplever vold og som må dra på krisesenter sammen med sin mor. Formålet med tiltakspakken er å hjelpe barna til å begripe; dvs få en ramme av forståelse for det som har hendt, hvorfor de er på krisesentret og få forklaringer på ting som skjer og det som bestemmes videre. Forfatterene av boken hevder at ved å hjelpe barn å få en mer begripelig og håndterbar verden, vil de lettere kunne bearbeide sine opplevelser og finne bedre mestringsstrategier slik at de blir i bedre stand til å takle nåtiden og framtiden.

Vi er to studenter som tar en mastergrad i psykososiale vansker på Institutt for Spesialpedagogikk. Vi jobber nå med masteroppgaven vår og vil bruke denne muligheten til å se nærmere på hvordan pedagogiske fortellinger kan være til hjelp for barn i krise. Jon Håkon Schultz har gitt oss muligheten til å prøve ut boken "Hjelp, pappa slår!" i vårt masterprosjekt. Vi vil forsøke å finne ut om denne boken er et godt hjelpemiddel for barn på krisesentre og eventuelt hva i denne boken barna selv benytter seg av. I forbindelse med dette søker vi et krisesenter som kan være villig til å bruke denne tiltakspakken som et ukesprosjekt for barn i alderen 7-11 år. Vi gjennomfører gjerne prosjektet selv, men gjør ingenting uten klarsignal fra krisesenteret og samtykke fra mor og barn. NSD har gitt skriftlig godkjennelse og vurderer prosjektet som forsvarlig og ønskelig.

Vennlig hilsen:

Siv June Øverli, mailadr:..... , tlf:

Ingvild Østevik, mailadr:....., tlf:

Håper på positiv tilbakemelding snarest!

Vedlegg 2: Samtykkeerklæringer

Forespørsel om intervju (foreldre)

Vi er to mastergradsstudenter ved Institutt for spesialpedagogikk som skal skrive en masteroppgave. I vårt masterprosjekt ønsker vi å undersøke hvordan boken "Hjelp, Pappa slår" kan være et anvendelig hjelpemiddel for barn som har opplevd vold i nære relasjoner. Denne boken er en del av en tiltakspakke som er utarbeidet av barnepsykolog Magne Raundalen og dr. Jon-Håkon Schultz, og vil i løpet av dette året bli sendt ut til alle krisesentrene i Norge. Boken handler om to barn som har opplevd at pappa slår mamma, slik at dem må flytte til krisesenteret. I boken får de to barna også vite hvorfor noen pappaer velger å slå, hvorfor de må flytte til krisesenteret og hva som skal skje framover. Formålet med denne tiltakspakken er å hjelpe barna til å begripe; dvs få en ramme av forståelse for det som har hendt, hvorfor de er på krisesenteret og at de i framtiden skal få forklaringer på ting som skjer og det som bestemmes videre. Ved å hjelpe barn til å få en mer begripelig og håndterbar verden, vil de lettere kunne bearbeide sine opplevelser og finne bedre mestringsstrategier slik at de blir i bedre stand til å takle nåtiden og framtiden.

Gjennom vår undersøkelse ønsker vi å finne ut om barna blir bedre rustet til å håndtere sin egen situasjonen etter å ha lest boken. Tenker barna annerledes, har dem andre forklaringer/ oppfatninger av egen situasjon? Til dette ønsker å bruke ca en uke til å jobbe med boken sammen med barnet. I tillegg til dette ønsker vi å intervju barnet to ganger. Første intervju vil skje før boken leses for barnet, andre intervju vil skje etter at boken er lest. Når vi leser sammen med barnet vil vi fokusere på følgende punkter; trygghet, skyldfølelse, forklaringer og fremtidsberedskap. Dette vil også være temaer under intervjuet av barna. Hvert intervju vil ta ca 1/2-1 time, og det er ønskelig at barnet intervjues umiddelbart etter at boken er lest for barnet. Intervjuet vil bli tatt opp på bånd, og deretter transkribert umiddelbart. Det er kun vi som vil ha tilgang til lydopptaket, og alt vil slettes umiddelbart etter transkribering. Vi har taushetsplikt, og verken krisesenteret eller barnet vil under noen omstendigheter kunne identifiseres eller gjenkjennes i datamaterialet eller masteroppgaven vår. Det er helt frivillig å delta, så både du og ditt barn kan trekke dere når som helst fra prosjektet. All data vil da slettes umiddelbart.

Vi har meldt vårt prosjekt til NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS), og vi har fått godkjent prosjektet vårt.

Denne tiltakspakken vil være nyttig for alle ansatte på krisesentrene i møte med barn i en vanskelig livssituasjon, og ikke minst nyttig for barna selv. Vi håper dermed at ditt barn kan delta i denne undersøkelsen. Dersom dette er ønskelig, kan du skrive under på samtykkeerklæringen.

Dersom du ønsker å kontakte oss, kan vi treffes på telefon: , eller per e-post:.....

Vennlig hilsen

Ingvild Østevik og Siv June Øverli

Samtykke erklæring:

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet ”Hjelp, Pappa slår”, og samtykker i at mitt barn kan være med å delta.

Signatur:..... Telefonnummer:.....

Vedlegg 3: Informasjonsbrev til barna

Informasjonsbrev til barna

Vi er to studenter som skal skrive en stor oppgave sammen. Oppgaven vår skal handle om barn som har opplevd vold i hjemmet sitt. For å kunne skrive denne oppgaven trenger vi litt hjelp fra barn som har opplevd nettopp dette. Vi synes det er veldig viktig at vi voksne lærer mer om hvordan man kan hjelpe barn som har opplevd vold, slik at voksne best mulig kan hjelpe barn som har det vanskelig.

I vår oppgave vil vi undersøke om en bok som handler om to barn som har opplevd vold i hjemmet sitt, kan hjelpe andre barn som har opplevd det samme. I denne boken møter vi to barn, en jente på syv år som heter Yngvild og en gutt på elleve år som heter Eivind. Begge har opplevd at Pappa har slått mammaen deres, slik at dem måtte flytte til krisesenteret. I boken får Eivind og Yngvild også vite hvorfor noen pappaer velger å slå, hvorfor de må flytte til krisesenteret og hva som skal skje framover.

For å finne ut om denne boken kan hjelpe barn som har opplevd vold hjemme, trenger vi å snakke med deg. For det er bare du som kan fortelle oss hvordan det er å være deg, og hvordan du har hatt det hjemme. For at vi skal kunne finne ut om boken kan hjelpe andre barn, vil vi lese den sammen med deg i noen dager. Men før vi leser boken sammen, vil vi stille deg noen spørsmål som vi lurer på. Vi vil også spørre deg noen spørsmål helt til slutt, etter at vi har lest boken om Eivind og Yngvild. Vi håper du har lyst til å lese boken sammen med oss, slik at vi kan finne ut om boken kan hjelpe barn som har det vanskelig.

Vi har taushetsplikt, og det betyr at vi ikke forteller noe av det du sier til noen andre. Vi vil heller ikke fortelle til noen hva du heter og hvilket krisesenter du bor på. Det blir bare mellom deg og oss. Når vi spør deg noen spørsmål kan det hende vi må skrive litt på et ark. Men det er bare for å huske alt du forteller oss. Etterpå vil vi kaste arket, så ingen andre enn oss vil se på det.

Vi håper vi får treffe deg snart.

Hilsen Ingvild og Siv June.

Vedlegg 4: intervjuguiden

Intervjuguide 1:

Jeg vet at du heter (...) og jeg heter (...). Noen som jobber her på krisesenteret har kanskje fortalt deg at jeg hadde lyst til å snakke med deg? Jeg har hørt om deg at du er interessert i (...). Er det noe mer som du har lyst til å fortelle?

Vi skal være sammen en del denne uken. I dag skal vi snakke litt sammen. Tirsdag, onsdag og torsdag skal vi lese en bok og snakke om den boken. Den boken handler om Eivind og Yngvild som opplever at pappa slår mamma og som må bo på et krisesenter. På fredag skal jeg spørre deg noen spørsmål om igjen. Noen spørsmål kommer du kanskje til å kjenne igjen. Grunnen til at jeg spør deg etter at jeg har lest boka er fordi at du kanskje har gjort deg noen tanker etter at vi har lest boken sammen.

Jeg skal skrive en bok/oppgave sammen med en annen dame som heter (...) som handler om hvordan det er for barn som har opplevd vold hjemme og om det er fint å få lese den boken som vi skal lese. Jeg skal snakke med 5 andre barn også. Som sagt så er det du som vet best hvordan det er å være deg. Derfor vil jeg at du skal fortelle meg så mye som mulig slik at jeg kan forstå. Alt du forteller er viktig.

Når jeg skriver min bok vil jeg bruke et annet navn enn ditt, slik at ingen kan kjenne deg igjen. Det er bare du som skal bestemme hvem som vet hva om deg. Har du et hemmelig navn du vil jeg skal bruke?

Hvis jeg glemmer å spørre deg om du trenger en pause underveis, må du bare si i fra. Kanskje du trenger å gå på do eller vil ha noe å drikke eller trenger å slappe litt av.

Jeg kommer til å notere meg litt underveis når du snakker og også ta opp det du sier på lydbånd. Det er fordi det er veldig viktig at alt du sier kommer frem akkurat slik du tenkte det. Hvis jeg sier noe dumt eller feil, må du bare si i fra. Sakl vi prøve båndopptakeren sammen og se om den funker?

Først skal vi snakke litt om krisesenteret. Hva er et krisesenter?

Hvordan er det for deg å bo på dette krisesenteret?

Hva er det beste ved å være her?

Er det noe som er dumt med å være her?

Føler du deg trygg her?

*Hva tror du kommer til å skje når du flytter ut herfra?

Oppsummering! Nå har jeg fått med meg at du tenker at..... Er det riktig det jeg sier nå?

Jeg er nysgjerrig på å få vite hvordan det er for deg når pappa blir sint. Hvordan var det for deg? Hva gjorde du da?

Hvorfor begynte mamma og pappa å krangle?

Hva gjorde du for å passe på deg selv?

Når mamma og pappa kranglet, hendte det at du sa noe for å prøve å stoppe at pappa skulle slå?

Hvordan tenker du at mamma har det når pappa blir sint og slår?

Hva tror du pappa tenker nå som dere er her på krisesenteret?

Hva gjør han tror du?

Er det noen voksne som visste at du eller mamma ble slått og ikke hjalp dere? Hva synes du om det?

Hvem kan barn snakke med når man har det vanskelig?

Hvilke rettigheter har barn?

Kan barn noe for at voksne slår?

Oppsummering

Nå har jeg lyst til å snakke litt om pappaen din

Kan du fortelle meg om han?

Hva er det beste med pappa?

Hva er det verste med pappa?

Hva er vold? Kan du fortelle meg om det?

Noen voksne gjør ting de ikke har lov til, som f eks slå. Hvorfor gjør de det tror du?

Hvorfor tror du at pappa blir så sint?

Hva kunne du gjort for å unngå at pappa ble så sint?

Synes du synd på pappa?

Er du redd for at du skal bli som pappa?

Oppsummering

Nå skal vi snakke litt mer om deg.

Kan du fortelle meg litt om deg selv? Hva liker du å gjøre?

Kan du fortelle meg om noe du ikke liker?

Blir du ofte redd? Fortell meg om det?

Blir du ofte sint? Fortell meg om det?

Du har jo opplevd ting som er vondt og vanskelig. Hva synes du om å snakke om det som har skjedd?

Hva skal du bli når du blir stor?

Hvis du blir mamma/pappa en gang. Hva synes du er viktig?

Er det noe mer som du synes at jeg bør vite om deg?

Oppsummering!

Intervjuguide 2 intro:

Nå har vi lest boken "Hjelp, pappa slår!" og snakket om den. Husker du når vi snakket sammen på? Nå skal snakke sammen litt om de samme tingene. Kanskje du synes at noen av spørsmålene er litt dumme, siden du allerede har svart. Det er sånn med oss mennesker at av og til svarer vi annerledes på de samme spørsmålene. Men alle svar er like viktige og selv om man svarer litt annerledes, så er det like sant.

Intervjuguide 2 er identisk med intervjuguide 1!